

Kaose juhtimine: kuidas Venemaa juhib oma poliitilist sõda Euroopas*

MARK GALEOTTI
(Praha) Rahvusvaheliste Suhete Instituudi vanemteadur ja Euroopa julgeoleku-uuringute keskuse juhataja

„Me teeme välispoliitikat samamoodi, nagu me peame sõda: kõigi vahenditega, kõigi relvadega, iga viimse kui verepiisaga. Kuid nagu sõjaski, sõltume nii ülemjuhataja strateegiast kui ka lihtsõduri südikusest ja vaprustest.”
Venemaa kunagine diplomaat (2017)¹

KOKKUVÕTTEKS

- ▶ Venemaa rakendab ja soodustab Euroopas nn aktiivmeetmeid eesmärgiga ebastabiilsust ja segadust tekitada. Need meetmed on sageli oportunistlikud ja sõltuvad kohalikest oludest. Mingit ülemstrateegiat ei ole. Eesmärk on vaid ELi ja NATOt nõrgestada ning luua endale soodsam keskkond.
- ▶ Selle saavutamisele aitab kaasa suur hulk jõude alates riigiametnikest ja ajakirjandusest kuni sõjaga ähvardamise, ärilobi ja spioonideni. Venemaa prioriteedid on eri riikides erinevad. Need sõltuvad peamiselt sellest, kui tugevad on riikide institutsioonid ja kui vastuvõtlikud on nad Venemaa mõjutustele.
- ▶ Venemaa püüab oma tegevust teatavates valdkondades koordineerida. Kui mingi juhtimiskeskus üldse on olemas, siis on see presidendi administratsioon, mis on äärmiselt nõrkade

- institutsioonidega Venemaal võib-olla kõige tähtsam organ.
- ▶ Euroopa ei tohiks kaotada lootust, et suudab kunagi veenda Moskvat poliitikat muutma, kuid peab siiski tegelema oma nõrkustega – teisisõnu katuse ära parandama, mitte lootma ainult sellele, et ehk sadu lakkab. Selleks peab ta muu hulgas toime tulema mandri teatavates osades esineva demokraatia allakäiguga.

*
Venemaa ise peab Euroopa mõjutamisel oluliseks „aktiivmeetmeid” (вн активные мероприятия). Nende hulka kuuluvad populistlike erakondade toetamine, desinformatsiooni- ja spionaažikampaaniad ning ka suuremate intsidentide, näiteks Montenegros riigipöördekatse korraldamine.² Peale tavaliste välispoliitiliste

¹ Vestlus Moskvast, aprill 2017.

² Käesolevas artiklis tuleb juttu tundliku, salajase ja mõnikord ka ebaseadusliku info seotud küsimustest. Seepärast on paljud siin esitatud väited ja toodud näited peale nende, mis on otsesed tsitaadid koos allikaviidete joonealustes märkustes, osaliselt või täielikult pärit Euroopas, USAs ja Venemaal toimunud mitteametlikest vestlustest. Sellist infot on muidugi alati raske kohe tõesena võtta, kuid võimaluse korral oleme püüdnud seda kontrollida muude allikate abil.

* Originaal: GALEOTTI, M. (2017). Controlling chaos: How Russia manages its political war in Euroopa. European Council of Foreign Relations. ECFR. – http://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe

mõjutusvahendite, näiteks diplomaatilised ja majanduslikud, kasutab Venemaa eriti aktiivselt avalikke ja ebatraditsioonilisi vahendeid alates luurest kuni sõjalise survestatemiseni ja isegi organiseeritud kuritegevuseni – kõiki neid on ECFR [European Council on Foreign Relations – Euroopa Välissuhete Nõukogu] oma hiljutistes poliitikaülevaadetes käsitlenud.³ Käesolevas, selle mitteametliku sarja viimases kirjatöös on aga kõne all küsimus, kuid võrd läbimõeldud neid kampaaniaid planeeritakse ja koordineeritakse, ning kui, siis kelle poolt.

Kas see sõda on hoolikalt läbimõeldud või peetakse seda lihtsalt improviseerides? Üldiselt paistab, et protsessi üksikud osad ei ole omavahel seotud, vaid on sageli oportunistlikud, sõltuvad kohalikest oludest ja kaalutlustest. Üksteisega haakuvad nad vaid mõnel juhul ja ka siis halvasti. Tundub, et mingit üldplaani olemas ei ole. On vaid üldine strateegia, mille eesmärk on nõrgestada ELi ja NATOt, suurendada Euroopa ja USA vahelist lõhet ning arendada Moskva huvidele paremini vastavat poliitilist ja kultuurilist keskkonda. Selle kampaania voluntaristlikkus ja hajusus viitab suurel määral hoopis Venemaa nõrkusele – tal ei ole palju tugevama, ehkki vähem fokuseeritud Lääne otseseks ründamiseks piisavalt majanduslikku, poliitilist ega ka pehmet jõudu.

Selleligipoolest viitavad vaatlused sellele, et Venemaa püüab oma tegevust teatavates valdkondades koordineerida. See juhtub sageli pärast üksikisikute

³ Putin's hydra: Inside Russia's intelligence services. – ECFR, 11.05.2016. – http://www.ecfr.eu/publications/summary/putins_hydra_inside_russias_intelligence_services, (edaspidi „Putin's hydra: Inside Russia's intelligence services“); Heavy metal diplomacy: Russia's political use of its military in Europe since 2014. – ECFR, 19.12.2016. – http://www.ecfr.eu/publications/summary/heavy_metal_diplomacy_russias_political_use_of_its_military_in_europe_since, (edaspidi „Heavy metal diplomacy: Russia's political use of its military in Europe since 2014“); Crimintern: How the Kremlin uses Russia's criminal networks in Europe. – ECFR, 18.04.2017. – http://www.ecfr.eu/publications/summary/crimintern_how_the_kremlin_uses_russias_criminal_networks_in_europe, (edaspidi „Crimintern: How the Kremlin uses Russia's criminal networks in Europe“).

või -jõudude samme. Näiteks võib tuua kurikuulsat „Lisa juhtumi“ 2016. aastast, kus Türgi või araabia päritolu mehed olid väidetavalt röövitud ja vägistatud 13-aastase Vene-Saksa tüdruku. See lugu osutus hiljem väljamõeldiseks. Algselt suhtlusvõrgustikes levinud materjali kasutas Vene meedia ja sellele viitas hiljem ka Venemaa välisminister Sergei Lavrov.⁴ Venemaa valitsus lihtsalt reageeris millelegi, mis oli iseenesest alanud, ja püüdis seda enda huvides ära kasutada.

Lisaks paistab, et Venemaal on eri riikides ja piirkondades erinevad prioriteetid ja lähenemisviisid. Sellel teemal esineb muidugi sügavat küünilisust – Moskva näib kultiveerivat äärmuslikke vastuolusid ja ikka selleks, et külvata kaost ja suurendada lõhesid. Näiteks Kreekas ja Itaalias õhutab ta takka nii vasak- kui ka parempoolseid erakondi (Itaalias nn viietärnilikumist (MoVimento 5 Stelle) ja Lega Nordi, Kreekas Syrizat ja Kuldset Koidikut). Laiemas narratiivis ergutab Venemaa sageli kapitalismi- ja liberalismivastaseid liikumisi nagu Occupy ning toetab sotsiaalkonservatiive. Üks Vene ajakirjanik oli hämmastunud: „Võtted, isegi keel on suures osas sama: vasak- või parempoolsed, radikaalid või konservatiivid, kõigile saab läheneda ühtmoodi, tuleb vaid pisut teistsuguseid sõnu kasutada.“⁵ Veelgi laiemas plaanis viitavad tõendid aga sellele, et Kremlil on Euroopa eri riikides erinevad ambitsioonid ja ootused. Seda on väga oluline teada mitte ainult selleks, et mõista Venemaa poliitikat, vaid ka selleks, et Euroopa oskaks paremini sellele reageerida. Nii käsitleb käesolev kirjatöö küsimusi, kuid võrd see kõik on üksnes negatiivsetest meemidest ja oma huvides välja mõeldud valedest koosnev juhuslik tegevus ning kus seda pooleldi läbimõeldud poliitilist ründetegevust Lääne vastu planeeritakse ja juhitakse.

⁴ Fall Lisa: Das sind die Fakten. – n-tv, 26.01.2016. – <http://www.n-tv.de/lpanorama/Fall-Lisa-Das-sind-die-Fakten-article16865016.htm>

⁵ Vestlus Prahas, november 2016.

KAOSE AGENDID. Vladimir Putini Venemaal on Vene ja isegi Nõukogude traditsiooniline arusaam riigi huvide ülimumest viinud selleni, et tekkinud on mitte niivõrd totalitaarne kui pigem „mobilisatsiooniriik”.⁶ Putin ise on öelnud: „Me saame tulemusi saavutada ainult siis, kui mobiliseerime kõik meie käsutuses olevad administratiivsed ja rahalised ressursid.”⁷ Vene riik on valmis – teatavais piirides – aktsepteerima kodanikuühiskonda, ajakirjandusvabadust, majandusvabadust ja isegi mõningast poliitilist pluralismi. Kuid kuna ta on veendunud, et ta on (poliitilises) sõjas ning Lääs on talle kultuuriliselt ja poliitiliselt eluohtlik, on ta endale jätnud õiguse allutada vajaduse korral oma teenistusse iga isiku või organisatsiooni. Seepärast tasub peatuda korra sellel, kuivõrd lai ja kirju on armee, mis mõnel juhul pidevalt, teinekord ajutiselt Kremli aktiivmeetmete kampaaniaid veab (vt joonis 1).

Kreml ja presidendi administratsioon. Putin on nendes kampaaniates nii ülimalt autoriteet kui ka juht, kes neis ise aktiivselt osaleb. Mõnikord piirduvad tema ja tema kõneisikud üksnes teatavate jõudude ja ettevõtmiste toetamisega. Teinekord väljendavad nad teistsugust sõnumit, mis on mõeldud mingi ringlusse lastud info täpsustamiseks või parandamiseks (näiteks siis, kui Putin pehmedas isiklikult 2016. aastal Venemaa n-ö propagandaprimadonna Dmitri Kisseljovi ekstreemretoorikat Venemaa tuumaahvarduse kohta) või lihtsalt selleks, et levitada segadust, ebakindlust ja mahasalgamist.⁸

⁶ Andrew Monaghan on sellel teemal eriti täpselt kirjutanud otsesemas sõjalises kontekstis. Vt: Russian State mobilization: Moving the country on to a war footing. – Chatham House, 2016. – <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/research/2016-05-20-russian-state-mobilization-monaghan-2.pdf>

⁷ Expanded meeting of the Government. – Kremlin, 31.01.2013. – <http://en.kremlin.ru/events/president/news/17396>

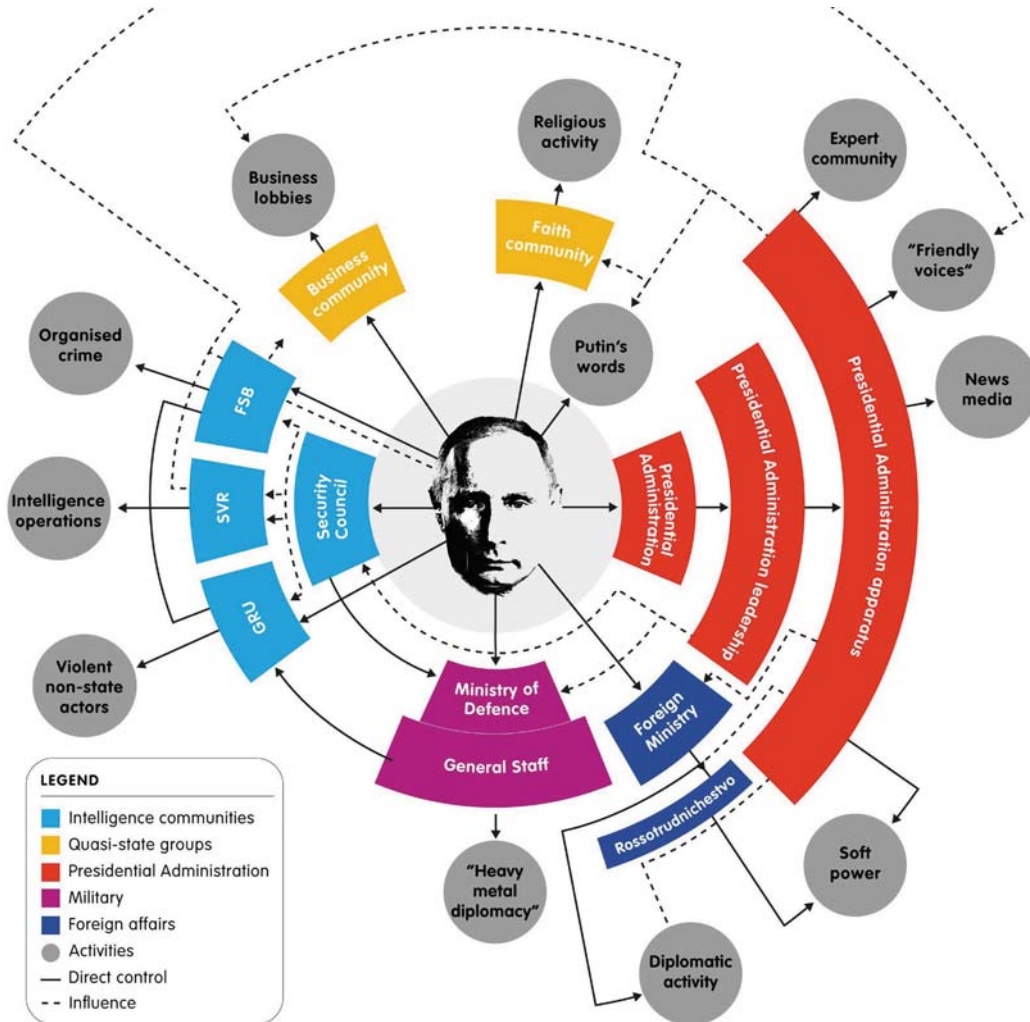
⁸ Putin distances himself from remarks by the Kremlin's 'chief propagandist'. – Moscow Times, 28.10.2016. – <https://themoscowtimes.com/news/putin-distances-himself-from-remarks-by-kremlin-chief-propagandist-55919>

Venemaa välisministeerium ja diplomaatia. Venemaa välispoliitika peamine ametlik instrument on tema välisministeerium ja selle saatkonnad, konsulaadid ja muud esindused kogu maailmas. Nagu allpool selgub, on välisministeeriumi roll otsuste langetamisel oluliselt vähenenud, nii et ta sageli vaid toetab projekte ja levitab narratiive, mida ta ise välja mõelnud ei ole. Kuid ikkagi: välisministeerium mõtles välja ja lõi oma alluvusse Rossotrudnitšstvo ehk SRÜ riikide, välismaal elavate kaasmaalaste ja rahvusvahelise humanitaarkoostöö föderaalagentuuri, millest tuleb juttu allpool. See amet seisab väidetavalt represseeritud vene vähemuste eest, paljastades Lääne poliitika väidetavat ebaõiglust, ning on tänini mõjuvõimas jõud. Nii näiteks maksis välisministeerium oma ametkondadega 2016. aastal kinni kahe Kremli-sõbraliku vabaühenduse – Inimõiguste Teabekeskuse ja MTÜ Vene Kool Eestis – esindajate kulud, et need saaksid osaleda iga-aastaselt OSCE kohtumisel. Eesti Kaitsepolitsei (kapo) väidab, et nad „maalisid Eestist pildi, mis vastas täielikult sponsori ootustele – Eestis rikutavat vene laste õigust saada haridust emakeeles, siin vohavat massiline kodakondsusetus jne”.⁹ See oli operatsioon, mida Venemaa suursaatkond Tallinnas koordineeris koos Venemaa välisministeeriumi välismaalaste osakonnaga.¹⁰

Sõjavägi. Kõigi riikide relvajõududel on roll, mis ulatub riigikaitsest kaugemale. Kuid kuna Venemaa sõjaväel on teistest välispoliitilistest mõjutusvahenditest suurem jõud, kasutatakse teda eriti suure hulga ülesannete täitmiseks. Mõnikord kasutatakse teda mõjutamiseks ja propaganda ehk nn *heavy-metal*-diplomaatia tegemiseks „eesmärgiga tekitada Euroopas lõhesid ja segadust ning tagada, et Euroopa ei vaidlustaks Venemaa tegevust

⁹ Estonian internal security service annual review 2017, 7. – <https://kapo.ee/en/content/annual-reviews.htm>

¹⁰ Vestlus Venemaa välisministeeriumi töötajaga, märts 2016.

JOONIS 1. Kuidas Putin koordineerib Venemaa aktiivmeetmeid

Allikas: Vladimir Putin icon courtesy of Faloommabinga, Wikimedia Commons

selle vahetus naabruses”.¹¹ Kuid Venemaa kaitseministeerium ja peastaap tegelevad ka oma välispoliitiliste operatsioonidega (isegi kui jätta kõrvale GRU sõjaline luuretegevus). Muu hulgas arendavad nad omamoodi „khakivärvi pehmet jõudu”, korraldades ühisõppusi teiste riikide relvajõududega ning kinkides neile sõjalist

¹¹ Heavy metal diplomacy: Russia's political use of its military in Europe since 2014.

varustust ja väljaõpet. Nii näiteks toetasid nad plaani müüa Serbiale väga soodsatel tingimustel õhusõidukeid, tanke ja õhutorjurerakette ning tegid koostööd Türgiga.¹²

¹² Serbia seeks jets, tanks, air defense system. – Defense News, 18.04.2017. – <http://www.defensenews.com/articles/serbia-seeks-jets-tanks-air-defense-system>; Erdogan says military cooperation important for both Russia and Turkey. – TASS, 10.03.2017. – <http://tass.com/world/934900>

Luureorganid. Venemaa luure- ja julgeolekuorganitel – Välisluureteenistus (SVR), Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB) ja Kindralstaabi Luurepeavalitsus (GRU) – on võimuga erakordselt tihe seos ja nad täidavad samamoodi erakordselt suurt hulka ülesandeid.¹³ Erinevalt Läänest, kus see niivõrd tavaline ei ole, tegelevad nad aktiivmeetmetega regulaarselt. Selleks täidavad nad suurt hulka poliitilisi ülesandeid alates arvutite häkkimisest kuni potentsiaalselt kompromiteeriva materjali kogumiseni, jagavad segadust tekitavat infot ja rahastavad seda levitavaid kanaleid ning tegelevad aktiivselt rahutuste külvamisega ja otsese sabotaažiga, nagu on praegu näha Ukrainas ning oli Eestis ja Gruusias (eriti vastavalt 2007. ja 2008. aastal, kuid ka see tegevus jätkub). SVRil kui peamisel välisluureorganil on neist kolmest praegu võib-olla kõige vähem mõjujõudu. Suuremas osas tegeleb ta igasuguste luureandmete kogumisega alates poliitilistest ja sõjalistest saladustest kuni äriteabeni. Tal on olemas ka valmisolek ja tahe aktiivmeetmeks, väidetavalt isegi salamõrvadeks (näiteks Türgis tegutsevate tšetšeenide kõrvaldamiseks),¹⁴ kuigi ühe Vene teadlase sõnul, kes jälgib Venemaa luuretegevust, „tegelevad nad ikka veel rohkem info kogumisega ja välismaalaste kompromiteerimisega kui nende mõrvamisega; see töö jääb hari-likult teiste teha”.¹⁵ GRU (kui tehniliselt võttes Venemaa relvajõudude kindralstaabi peavalitsuse) pädevusvaldkond on kitsam. Oma üha tiheneva küberluuretegevuse tõttu on tal aktiivmeetmetes eriline roll, kuid muidu piirdub ta rohkem „kineetiliste” ettevõtmistega alates riigipöörde- katsest Montenegros kuni poolsõjaväeliste rühmituste arendamise ja toetamiseni, nagu näiteks Ungari Rahvarinne ja nn

Tšehhi Kodukaitse.¹⁶ FSB osaleb välis- poliitilistes operatsioonides üha tihemini ning kuna ta on ennekõike sisejulgeoleku- organ, on tal eriline huvi poliitika vastu.¹⁷ Salapolitseiinstrumente, Putini isiklikust eestkostest tulenev suhteline karista- matusetunne ja suhteline kogenumatus luureasjades tähendab, et ta keskendub poliitilistele operatsioonidele, on valmis diplomaatilisi probleeme tekitama ega murra pead luuretegevuse traditsioonilise „etiketi” pärast. Ta on aktiivmeetmetest eriti huvitatud. FSB on väidetavalt süüdi näiteks ülejooksiku Aleksandr Litvinenko mõrvas 2006. aastal Londonis. Peale selle, et see mõrv vaigistas ühe inimese, oli sellel laiem poliitiline mõju: nii hirmutati ära nn Londongrad ehk Londonisse pagunud Venemaa rikkurid, kellest mõned avalikult Putinit kritiseerisid.¹⁸ FSB püüab õnnestada režiimi kriitikuid, tungida välisvene kogukondadesse, koguda *kompromat*’i (kompromiteerivat materjali) ja edendada muul moel Moskva agendat. Nagu GRU-l, nii on ka temal suur kübervõimekus.

Ettevõtted ja ärilobid. Täielikult riigile kuuluvaid või riigi enamusosalusega ette- võtteid, näiteks Vnešekonombank, Rosneft (riigi osalus 50%) ja Gazprom (50,23%), kasutatakse riigi poliitika huvides juba ammu. Nende kaudu suunatakse ressursse Kremlis jaoks prioriteetsetesse projekti- desse või piiratakse survestatistika eesmärgil energiavarustust. Mobilisatsiooniriigi üks oluline aspekt seisneb aga selles, et riik esitab aeg-ajalt palveid või palub teeneid, millest ei saa kuidagi keelduda. Ettevõtted peavad vastutasuks selle eest, et

¹³ Putin's hydra: Inside Russia's intelligence services.

¹⁴ Russian intelligence suspected in Chechen commander's assassination in Turkey. – Intelnews, 12.12.2008. – <https://intelnews.org/2008/12/12/04-8/>

¹⁵ Vestlus Moskvast, aprill 2017.

¹⁶ Russian diplomats exercised with Hungarian cop killer's far-right gang. – index.hu, 28.10.2016. – http://index.hu/belfold/2016/10/28/russian_diplomats_exercised_with_hungarian_cop_killer_s_far-right_gang/; Experts warn of national home guard groups. – Prague Daily Monitor, 11.07.2016. – <http://praguemonitor.com/2016/07/11/experts-warn-national-home-guard-groups>

¹⁷ Putin's hydra: Inside Russia's intelligence services.

¹⁸ The Litvinenko enquiry. – House of Commons, 2016, 246. – <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160613090753/>; <https://www.litvinenkoenquiry.org/files/Litvinenko-Inquiry-Report-web-version.pdf>

nad saavad oma äri ajada ilma takistusteta, või lootuses, et sellest neile tulevikus kasu tõuseb, rahastama erakondi või poliitilisi kampaaniaid välisriikides, toetama ettenäidatud eesmärgi või tantsima muul moel Kremli pilli järgi. See ei ole sugugi alati ja paratamatult reageeriv suhtumine, kuna osa varakaid venelasi lööb aktiivmeetmetes kaasa õhinaga – olgu isiklikust veendumusest või ambitsioonitundest. Nii näiteks peavad Euroopa Komisjon ja USA Venemaa investeerimispankurit Konstantin Malofejevit Krimmi annekteerimise ja Donbassi destabiliseerimise võtmeisikuks.¹⁹ Paistab, et ta toetas rahaga Krimmi annekteerimise ettevalmistamiseks rakendatud aktiivmeetmeid ja tunnistab ise, et oli see, kes lähetas Donbassi Igor Girkinini, Vene sõjaväeluure agendi hüüdnimega Strelkov, kes kiitleb end olevat mees, kes vajutas „päästikule”, mis selle väljakuulutamata sõja vallandas. Kunagi töötas tema alluvuses ka Aleksandr Borodai, kellest sai isehakanud Donetsk Rahvavabariigi esimene peaminister.²⁰ Veel ühe näitena võib tuua Vene Raudteede endise juhi ja Putini jätkuvalt ustava liitlase Vladimir Jakunini, kes on aktiivne välismaal. Eestis toetas ta Vene õigeusu kiriku ehitamist Tallinna ja Edgar Savisaare Keskerakonda – poliitilist jõudu, mis Eestis Venemaale meelepärased lõhesid tekitab.²¹ Maailma Avalik Foorum,

¹⁹ Vt Nõukogu rakendusmäärus (EL) nr 826/2014. – <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:percent3A32014R0826>; Treasury targets additional Ukrainian separatists and Russian individuals and entities. – US Treasury, 19.12.2014. – <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/j9729.aspx>

²⁰ Из Крыма в Донбасс: приключения Игоря Стрелкова и Александра Борода. – Slon, 19.05.2014. – https://republic.ru/russia/iz_kryma_v_donbass_lprikyucheniya_igorya_strelkova_i_aleksandra_borodaya-1099696.xhtm; Премьером Донецкой республики избран Александр Бородай, бывший консультант „Маршал капитала” – Vedomosti, 16.05.2014. – <https://www.vedomosti.ru/politics/jarticles/2014/05/16/premerom-doneckoj-respubliki-izbran-aleksandr-boroda>

²¹ Savisaar's leadership under fire. – Baltic Times, 1.05.2011. – <https://www.baltictimes.com/news/articles/27656/>; Estonia can handle Putin's soft power. – Bloomberg, 2.03.2015. – <https://www.bloomberg.com/view/articles/2015-03-02/estonia-can-handle-putin-s-soft-power>

mille üks rahastaja on Jakunin, korraldab Rhodosel regulaarselt praeguste ja endiste Euroopa tippjuhtide kohtumisi, mida iseloomustab väga tugevalt Ameerika-vastane agenda, ja on Berliinis moodustanud oma mõttekoja Tsivilisatsioonide Dialog.²²

Mõttekojad ja vaimsed mõjutajad.

Venemaa „mõttekojamajandus” on suhteliselt alaarenenud. On küll silmatorkavaid erandeid, nagu näiteks Moskva Carnegie Keskus ja CAST, kuid enamik sõltub tugevalt kas üksikutest heategijatest või tavalisemalt riigist. Mõttekojad, uurimiskeskused ja isegi mõned „avalikud intellektuaalid”, näiteks kurikuulus eurasianismi ja natsionalismi ideoloog Aleksandr Dugin ja temaga samasse punkti kuuluv natsionaalimperialist Aleksandr Prohhanov, mitte ainult ei konkureeri riigi soosingu ja rahade pärast, vaid riik võib neid kasutada ka oma narratiivide levitamiseks või veel otsesematel eesmärkidel. Näiteks on Vene Strateegiliste Uuringute Instituut (RISI) Balkanil saanud kurikuulsaks nii Venemaa agressiivsemat poliitikat toetades kui ka selle pärast, et rahastab seal teatavaid rühmitusi ning peidab oma selja taga agente ja agitaatoreid.

Vene Õigeusu Kirik. Kuigi Putin laseb Venemaa islamiinstituutsioonidel, näiteks Venemaa Moslemite Vaimulik Keskvalitsus, toetada oma sõnumit, et Venemaa on ja jääb islamimaailma „usaldusväärseks liitlaseks”, on eriti tugevas positsioonis Vene Õigeusu Kiriku Moskva Patriarhaat.²³ Kiriku tihe põimitus Vene

²² Rhodes gathering blames the world's woes on the west. – Financial Times, 5.10.2016. – <https://www.ft.com/content/fc49d136-896d-11e6-8aa5-f79f5696c731?mhq-5j=e2>; Putin associate opens Russia-friendly think tank in Berlin. – Deutsche Welle, 1.07.2016. – <http://www.dw.com/en/putin-associate-opens-russia-friendly-think-tank-in-berlin/a-19372110>

²³ Встреча Главы мусульман России и Генерального секретаря Национального Совета Безопасности Турецкой Республики. – Sovet Muftiev Rossii, 26.05.2017. – <https://www.muslim.ru/en/articles/138/18364/>; Путин: исламский мир всегда найдет надежного союзника в лице России. – Novosti, 27.05.2016. – <https://ria.ru/politics/20160527/1439892313.htm>

riigiga on tänapäevane vorm traditsioonilisest liidust tsaaridega, kinnitades nende rolli Jumala valitud valitsejatena. Lisaks viitab see nõukogudeaegse KGB haardele ja praegustele suurtele rahalistele privileegidele. Praegusel hierarhial patriarh Kirilli alluvuses – kes alustas oma karjääri nõukogude ajal ja on Putini saamist Venemaa presidendiks nimetanud „Jumala imeks” – paistab nende suhete jätkumise üle hea meel olevat.²⁴ Ukrainas näiteks peab patriarhaat aktiivset poliitilis-usulist võitlust Kiievi patriarhaadiga. Balkanil aga tegeleb ta ajalooliste ja usuliste sidemete taaselavdamise ja tugevdamisega. Isegi tema suhtel paavstiga on vältimatu poliitiline mõõde – nii on riigil õnnestunud panna paavst rääkima Ukrainas toimuvast „kodusõjast”, mitte Venemaa algatatud pseudomässust.

Pehme jõu vahendid. Moskval on valusalt vähe pehmet jõudu ehk võimet luua poolehoidu ja anda head eeskuju. Lääne silmis pehme jõud aktiivmeetmete konteksti ei sobi, kuid Vene mõtlemises on see kõigest üks neist vahenditest, millega saab riike endale kasulikus suunas mõjutada. Lisaks on pehme jõud riigi, mitte kodanikuühiskonna käes.²⁵ Tihtipeale piirdub Venemaa oma „pehme jõu” avaldamisel ainult nende riikide juhtidega, kellele meeldib Putini kui nüüdisaegse otsusekindla autokraadi kuvand.²⁶ Kagu-Euroopas saab ta tugineda ühisele usule (Bulgaarias, Serbias jne), aga ka oma ajaloolisele kaitsjarollile, näiteks Ottomanide impeeriumi vastu. Mujal on Venemaal

²⁴ Russian patriarch calls Putin era 'miracle of God'. – Reuters, 08.02.2012. – <http://uk.reuters.com/article/uk-russia-putin-religion-idUKTRE81722Y20120208>

²⁵ What China and Russia don't get about soft power. – Foreign Policy, 29.04.2013. – <http://foreignpolicy.com/2013/04/29/what-china-and-russia-dont-get-about-soft-power/>

²⁶ Donald Trump, Vladimir Putin and the lure of the strongman. – Financial Times, 16.05.2016. – <https://www.ft.com/content/1c6ff2ce-1939-11e6-b197-a4af20d5575e>; Trump, Putin, Xi, and the return of kingship. – The Diplomat, 19.01.2017. – <http://thediplomat.com/2017/01/trump-putin-xi-and-the-return-of-kingship/>

Ameerika väidetava hegemoonia tõkestaja või traditsiooniliste väärtuste bastioni maine, olgugi et sageli mütologiseeritud ja väärmõistetud põhjustel. Organisationsioonid nagu Rossotrudnitšestvo, paberil sõltumatud heategevusühingud jms töötavad konkreetset välisvene kogukondadega.²⁷

Vene riigimeedia ja riigi mõju all olev meedia.

Väga tähtsad vahendid, mida Venemaa oma aktiivmeetmetes kasutab, on tema meedia ja oskus mõjutada meedianarratiive sihtriikides. Sellegipoolset on meedia rolli sageli väärti mõistetud või üle võimendatud – võib-olla just selle pärast, et meedia on iseenesest avalik, ja võib-olla ka selle pärast, et lihtne on näha põhjusi seal, kus neid ei pruugi olemas olla. Ei saa ju olla, et iga euroskeptik või isegi NATO-skeptik on selleks saanud Vene propaganda mõjul. Kuid siiski: desinformatsiooni, s.o võlts- või moonutatud uudiste, ja alternatiivsete seisukohtade levitamine eesmärgiga tegelikkus nende alla ära uputada on kahtlemata praeguses poliitilises sõjas kesksel kohal. Sellega tegeleb osaliselt võõrkeelne meedia, nagu näiteks RT (mille saated on inglise, arabia ja hispaania keeles) ja uudisteagentuur Sputnik (mis avaldab oma uudiseid 30 keeles). Kuid suurem osa venekeelseid telekanaleid on nähtavad ka väljaspool Venemaad ning lisaks on internetis kättesaadaval hulgaliselt ajalehti ja veebisaitte.

Sõbralikud häälid. Moskva ei kasuta oma sõnumi levitamiseks või poliitilise agenda edendamiseks ainult meedia-kanaleid, vaid otsib selleks teisigi isikuid. Mõned neist isikutest on poliitilised sumpatisöörid, aga enamasti mitte ainult selle pärast, et nad on kõigest vene-pärasest vaimustuses, vaid pigem ühisest vastumeelsusest kas USA või liberaalsete

²⁷ Orysia Lutsevych, agents of the Russian world: Proxy groups in the contested neighbourhood. – Chatham House, aprill 2016. – <https://www.chathamhouse.org/publication/agents-russian-world-proxy-groups-contested-neighbourhood>

väärtuste suhtes. Teised on lihtsalt ära ostetud või tegutsevad omakasu nimel kas palgaliste lobistidena või muu otsese kasu nimel. Lisaks on olemas nn kasulikud idioodid (väljendi järgi, mille autoriks peetakse ekslikult Leninit, kes ei ole seda tegelikult ise kunagi kasutanud), kes ei pruugi isegi aru saada, kelle poolt nad on. Lõpetuseks on koos isehakanud internetitrollidega, kes levitavad ustavalt Venemaa seisukohti, laimavad Kremli kriitikuid ja ummistavad üldiselt tühja jutuga interneti arutelufoorumeid, olemas ka suuresti mütolgiseeritud, kuid sellegipoolest reaalsed „trollifarmid”, näiteks kurikuulus Peterburis asunud Interneti Uurimisagentuur (mis nüüd on teise kohta üle viidud ja nime muutnud).²⁸ Selle palgalised töötajad avaldavad internetis ustavalt juhtkonna rangetele ettekirjutustele vastavaid postitusi ja kommentaare. Mõnikord teevad nad reklaami toodetele ja teenustele, kuid üldiselt edendavad nad poliitilist agendat.

Organiseeritud kuritegevus ja muud pahatahtlikud mitteriiklikud jõud.

Viimaseks on Moskva eriti varmas ära kasutama mitteriiklikke jõude, näiteks mässulisi, terroriste, poolsõjaväelisi äärmusrühmitusi ja üha sagedamini ka organiseeritud kuritegelikke rühmitusi.²⁹ Viimased ei pruugi isegi teada, kelle heaks nad töötavad, kuid on reeglina Venemaal asuvad (seega Kremli poolt survestatavad) rühmitused, kellele saab nagu „pealmaalma” ettevõtetelegi anda aeg-ajalt suu-remaid või väiksemaid ülesandeid alates kellegi üle piiri smugeldamisest kuni lausa mõrvamiseni. Ülesandeid täites hoitakse

²⁸ The Agency. – New York Times, 2.06.2015. – <https://www.nytimes.com/2015/06/07/magazine/the-agency.htm>; One professional Russian troll tells all. – RFE/RL, 25.03.2015. – <https://www.rferl.org/a/how-to-guide-russian-ltrolling-trolls/26919999.htm>; Salutin' Putin: Inside a Russian troll house. – The Guardian, 2.04.2016. – <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/putin-kremlin-inside-russian-troll-house>

²⁹ Vt Crimintern: How the Kremlin uses Russia's criminal networks in Europe.

ära Moskva meelepaha ja võib-olla saadakse isegi mingit kasu tulevikus. Nende tegelaste hulka kuuluvad ka arvutihäkkerid. Venemaa julgeolekuorganid arendavad üha rohkem oma küberluurevõimekust, kuid veel mõnda aega kasutab Venemaa selles valdkonnas kirevat üksikisikute ja rühmituste armeed, kuhu kuuluvad rahaga ära ostetud või survestatud küberkurjategijad ning rahvus- ja kohusetundest ajendatud „patriootilised häkkerid”. Enamasti kasutatakse neid suuremates küberrünnakutes (näiteks Ukrainas, Eestis ja Gruusias) mahu võimendamiseks, aga ka väiksemate sabotaažiaktide toimepanemiseks, nagu russofoobseks peetavate veebisaitide rikkumine või venevaenulikuks peetavate isikute tagakiusamine.³⁰ Putini silmakirjalik väide, et USA valimiste häkkimise taga said olla vaid „patriootlikult meelestatud” isikud, kes võitlesid „selle eest, mis on nende silmis õige”, ainult kasvatas Venemaa patrioothäkkerite ridu.³¹

ERINEVAD SIHTMÄRGID, ERINEVAD EESMÄRGID.

Vene propagandas on olemas suuremad teemad, mis on seotud USA väidetava ülekohtuga, vajadusega teha Venemaaga koostööd terrorismivastases võitluses ning Moskva ja Lääne moraalse võrdsusega. Neile lisandub üldine lootus tekitada piisavalt segadust, kuulujutte, spekulatsioone, pooltõdesid, vandenõuteooriaid ja suisa valesid, et varjata Venemaa tegelikku tegevust Ukrainas, Süürias ja kodus ning tekitada inimestes tunne, nagu objektiivset tõde polekski

³⁰ Näiteks võib tuua nn CyberBerkuti – rühmituse, mis ründas ajakirjanikke, nagu näiteks Bellingcati Eliot Higgins, kes uurisid Malaysian Airlinesi MH17 Donbassi kohal allatulistamise tegelikke tagamaid: „Meet CyberBerkut, The Pro-Russian hackers waging anonymous-style cyberwarfare against Ukraine”. – International Business Times, 17.12.2015. – <http://www.ibtimes.com/meet-cyberberkut-pro-russian-hackers-waging-anonymous-style-cyberwarfare-against-2228902>

³¹ Maybe private Russian hackers meddled in election, Putin says. – New York Times, 1.06.2017. – <https://www.nytimes.com/2017/06/01/world/europe/vladimir-putin-donald-trump-hacking.htm>

võimalik teada. Sest kui sul ei õnnestu inimesi oma töes veenda, tuleb nad panna kahtlema kõiges.

Peale selle on kasutusel palju erinevaid võtteid ja sõnumeid. Osaliselt on see tingitud soovist tagada, et sõnumid ei kaotaks oma värskust ning et ei tekiks oskust ära tunda või tõrjuda Vene võtteid, ning osaliselt kampaanias osalevate jõudude suurest autonoomiast. Aktiivmeetmete konkreetne laad sõltub aga ka geograafiast ja kultuurist, sellest, milles konkreetselt on Euroopa eri riigid ja piirkonnad haavatavad ja millised lähenemisviisid nende puhul toimivad. Vene agendid kasutavad Euroopa riikides selgelt erinevaid lähenemisviise. Joonisel 2 on ülevaade sellest, kuidas Venemaa eesmärgid on seotud riikide institutsioonide tugevusega ja Venemaa aktiivmeetmetele vastuvõtlikkusega kõigis valdkondades alates majanduslikust sõltuvusest kuni ühise kultuuri ja ajalooni.

Venemaa üldeesmärk riikide puhul, kellega tal on tugevad kultuurilised ja ajaloolised seosed (ja võib-olla ka tugevad majandussidemed, kuid mille institutsioonid on võrdlemisi nõrgad), paistab olevat **ühiskonna kaaperdamine**: poolehoidjate või vähemalt mingisuguse sümpaatia võitmine. Näiteks Slovakkias paistab Venemaa käivitavat kaheosalist kampaaniat. Ühelt poolt püüab ta läheneda peaminister Robert Ficole, kellel on Venemaaga sidemed (ta oli isegi 2011. aastal Moskvas Ühtse Venemaa meeleavaldusel, kui Putin andis teada, et kavatseb uuesti presidendiks hakata). Pärast 2016. aasta üldvalimisi aga on Fico taas hakanud koostööd tegema parempoolse ja avalikumalt venesöbraliku Slovakkia Rahvaerakonnaga. Sellegipoolest soovib ta ka Brüsselile meele järele olla.³² Niisiis püüab Moskva samal ajal luua lähemaid suhteid Slovakkia paremäärmuslastega, kasutades seejuures ära moraalset

		VASTUVÕTLIKKUSE ULATUS		
		SUUR	KESKMINE	VÄIKE
INSTITUTSIOONIDE TUĞEVUS	SUUR	Puudub	LÖHESTAMINE Näited: Prantsusmaa, Saksamaa, Holland, Rootsi	ÄRAKASUTAMINE Näide: Ühendkuningriik
	KESKMINE	ÜHISKONNA KAAPERDAMINE Näide: Slovakkia	MÕJUTAMINE Näited: Tšehhi, Itaalia, Läti, Leedu	DEMONISEERIMINE Näited: Eesti, Poola
	VÄIKE	RIIGI KAAPERDAMINE Näited: Bulgaaria, Kreeka	RIIGI SIHIKULE VÕTMINE Näited: Ungari, Montenegro, Rumeenia	Puudub

JOONIS 2. Riikide vastuvõtlikkus Venemaa aktiivmeetmetele

Märkused. Institutsioonide tugevuse aluseks on Fund For Peace'i nõrkade riikide indeks, vastuvõtlikkuse aluseks Pew' arvamusküsitlused Venemaa kuvandi kohta, mida on kohandatud majandusliku sõltuvuse või läbipõimitusega.

³² Gressel, G. Fellow travellers: Russia, anti-Westernism, and Europe's political parties. – European Council on Foreign Relations, 14.07.2017. – http://www.ecfr.eu/publications/summary/fellow_travellers_russia_anti_westernism_and_europes_political_parties_7213.

paanikat migrantide ja pagulaste pärast, ja leida liitlasi meediast, kes aitaksid Vene uudistel – ja desinformatsioonil – lihtsamini riigi infosfääri pääseda ja seal levida.³³ Kuigi selle tegevuse ulatus jääb lahtiseks, on arvamusküsitlustes selgelt kasvanud euroskeptiliste ning Ameerika-vastaste ja Venemaa-sõbralike häälte hulk. See loob poliitilist keskkonda, mis võib tulevikus hakata takistama iga valitsust, kes tahab Moskvaga karmimat liini ajada.³⁴

Nõrgemate institutsioonidega riike võib Venemaa püüda isegi **kaaperdada**. Näiteks võib tuua ELi ja NATO liikme Bulgaaria, kus on küll palju neid, kes Venemaa ambitsioonidele jõuliselt vastu seisavad, kuid kus Venemaa näib püüdvat luua tugevaid liitlaste ja klientide võrgustikke ehk omamoodi Trooja hobust. Kuigi praegu on arvatavasti liiga vara ja ülekohtune väita, et Bulgaaria on juba „suuresti kaaperdatud”, torkab siiski silma, kui sarnaseks on saanud Bulgaaria poliitilised, kultuurilised ja majanduslikud huvid Venemaa omadega.³⁵ Bulgaaria suurim firma ja maksu-maksja on Lukoil oma mitmesuguste tütarettevõtetega.³⁶ Just edasirääkimine on see viis, millega Bulgaaria kanalid loovad ja levitavad venemeelseid lugusid – mitte sellepärast, et Moskva on neid selleks survestanud või neile selle eest midagi lubanud, vaid sellepärast, et nendel lugudel on turgu. See kisub poliitilist protsessi kiiva ja võib arvata, et Bulgaaria

on mingisuguses Venemaa tegevusest sõltumatus nõiarings.³⁷

Enamiku Euroopa riikide sidemed Venemaaga ja nende vastuvõtlikkus mõjutustegevusele on aga parimal juhul tagasihoidlikud ning põhinevad sageli puhtpragmaatilistel kaalutlustel nagu energiavarustus või negatiivsel suhtumisel, mis tuleneb riigis valitsevatest USA- või ELi-vastastest meeleoludest, või lihtsalt põikpäisusel, mis ei lase näha Venemaal ohtu. Tugevate institutsioonidega riikides saab Moskva loota vaid **lõhestamisele**, s.o suurendada riigis valitsevaid lõhesid ja ebakindlust lootuses riiki nõrgestada. Ühes uurimuses, kus olid vaatluse all Vene meediakanalite kaudu Rootsi elanikkonnale edastatavad sõnumid, selgus näiteks, et enamik sõnumeid kujutas Läänt silmakirjaliku, vaenuliku ja kriisis vaevlevana.³⁸ Sarnase näite võib tuua 2015. aasta aprillist, kui arvatavasti Vene häkkerid võtsid oma kontrolli alla Prantsusmaa telekanali TV5 ja levitasid selle kaudu mitte Moskva propagandat, vaid pealtnäha Islamiriigi „küberkalifaadi” džihadistlike sõnumeid. Eesmärk oli tekitada paanikat, luua soodsaid võimalusi natsionalistlike paremäärmuslaste jaoks ja suunata riigi tähelepanu Lähis-Idale.³⁹ Selliste operatsioonide eesmärk on sisuliselt traditsioonilistele väärtustele viidates seada võimalikult suure kahtluse alla riigi toetus läänelikule poliitikale ja institutsioonidele, mitte aga asendada selliseid arvamusi mingi muu

³³ The real Russian threat to Central Eastern Europe. – Foreign Policy, 30.03.2017. – <http://foreignpolicy.com/2017/03/30/the-real-russian-threat-to-central-eastern-europe-2/>; Central Europe under the fire of propaganda. – GLOBSEC report, september 2016. – http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/dffiles/attachments/glb_trends_en.p (edaspidi „Central Europe under the fire of propaganda”).

³⁴ Central Europe under the fire of propaganda.

³⁵ Conley, H. A. et al. The Kremlin playbook, CSIS, 2016, 4 (edaspidi „The Kremlin playbook”). Kasulik vastuargument: „Bulgaria: How not to mistake Russian propaganda for Russian policy”. – openDemocracy: Russia, 30.11.2016. – <https://www.opendemocracy.net/od-russia/tom-junes/bulgaria-how-not-to-mistake-russian-propaganda-for-russian-policy>

³⁶ The Kremlin playbook.

³⁷ Made in Bulgaria: Pro-Russian propaganda. – Coda Story, 9.05.2017. – <https://codastory.com/disinformation-crisis/foreign-proxies/made-in-bulgaria-pro-russian-propaganda>

³⁸ Konkreetselt jagunesid sõnumid järgmiselt: „kriis läänes” (705 artiklit), „Venemaa positiivne kuvand” (643), „Lääne agressiivsus” (499), „arvatavalt Lääne mõjusfääri jäävate riikide negatiivne kuvand” (424), „pahatahtlik Lääs” (309), „rahvusvaheline poolehoid Venemaale ja koostöö sellega” (304), „Lääne poliitika nurjumised” (112) ja „lõhed lääneriikide ühtekuuluvustundes” (72). Teisisõnu: 2121 läänevastast ja 947 venemeelset sõnumit. Kragh, M., Åsberg, S. Russia's strategy for influence through public diplomacy and active measures: The Swedish case. – Journal of Strategic Studies, 2017.

³⁹ How France's TV5 was almost destroyed by 'Russian hackers'. – BBC, 10.10.2016. – <http://www.bbc.com/news/technology-37590375>

sidusa alternatiiviga. Katsed minna nendes riikides negatiivsetest sammudest kaugeemale ja mängida seal aktiivsemat rolli kipuvad aga tagasilööke andma, näiteks Prantsusmaal, kus häkkerite koba ja Marine Le Peni *Front National*'ile antud kuri-kuulus laen surusid Emmanuel Macroni hoopis vaenulikumasse positsiooni.

Keskmiselt tugevate institutsioonidega riikides võib Venemaa vähemalt konkreetsete isikute ja vähemuserakondade kaudu loota **mõjule**. Sellised sidemed annavad Venemaale hoova, mida ta saab tulevikus enda huvides ära kasutada. Kuigi näiteks Tšehhi valitsus on jätkuvalt NATO ja Venemaa-vastaste sanktsioonide toetaja, kritiseerib president Miloš Zeman avalikult NATOt ja ELi, mida Moskva propaganda kogu Kesk-Euroopas rõõmuga edasi levitab. Samamoodi kasvab jätkuvalt surve Itaalia–Venemaa pikaajaliste heade suhete taastamiseks ja kuigi ka siin ei ole kahtlust, et Rooma on jätkuvalt ELile ja NATO-le truu, on teemadel nagu majanduslikud sanktsioonid enesele kindlaks jäämise poliitiline hind väga kõrge.⁴⁰

Nõrkade institutsioonidega riikides püüab Moskva **riiki sihikule võtta** mitte lootuses riiki kaaperdada, vaid seda kindlates küsimustes – näiteks sanktsioonide teemal – mõjutada, nii et see asuks Venemaa suhtes soodsamale seisukohale. Näiteks Ungari peaminister Viktor Orbán ei ole laialt võttes üldse Moskva liitlane, kuid venelastele meeldib väga, kuidas ta ELis lõhesid tekitab, ja nad püüavad teda takka õhutada.⁴¹

⁴⁰ A marriage of convenience? The future of Italy–Russia relations. – European Council on Foreign Relations, 15.07.2016. – http://www.ecfr.eu/article/commentary_a_marriage_of_convenience_the_future_of_italyrussia_relations

⁴¹ On märkimisväärne, kui sarnane on Ungari vabaihenduste seadus Venemaa „välisagentide“ seadustega. Sama tähelepanuväärne on, kui võrd kajavad Venemaa seisukohad üldisemalt valitsusametnike, nagu näiteks välis- ja kaubandusministri Péter Szijjártó avaldustes, et Washington on püüdnud Orbáni režiimi destabiliseerida. Orbán: Foreign attempts at influence are 'real and constant' and come from multiple directions. – Budapest Beacon, 21.03.2017. – <http://budapestbeacon.com/featured-articles/orban-foreign-attempts-influence-real-constant-come-multiple-directions/45227>

Venemaa aktiivmeetmed Ungaris edendavad Ameerika- ja eriti ELi-vastast narratiivi, mis haakub valitsuse enda propagandaga, ning Orbáni seisukohtadega kooskõlas olevat sotsiaalset konservatismi.⁴²

Ühendkuningriik, mille sidemed Venemaaga või vastuvõtlikkus selle mõjutustele on nõrgad, on tugevate institutsioonidega riik, mis ei tunne just selsamal põhjusel Venemaa pärast eriti muret. Ja seda püüabki Venemaa **ära kasutada**. Kuigi kogu maailmas on üha enam hakatud probleemi nägema Londoni seisundis maailma igasuguste kleptokraatide hoiupõrsana, on UK jätkuvalt Vene rahade ahvatlev hoiukoht. Brexitiga kaasnev majanduslik eraldumine võib üksnes süvendada Briti ametivõimude kiusatust kahtlaste tehingute koha pealt silm kinni pigistada.⁴³ See kindlustab Putini positsiooni kodumaal, luues tagaukse jõukatele ametnikele, kes võivad tema konfrontatsioonidele suunatud poliitikal vastu olla, kui riik tõepoolest maailma finantsüsteemist välja tõrjutakse, ent ostab samas Moskvale mõjujõudu UKs ja mujalgi. Üks Briti ametnik ennustas mornilt, et praktikas „saab Londonist veelgi ilmsemalt koondumispaik maailma kahtlastele režiimidele venelastega eesotsas, ja seda tänu kõigile pankuritele, juristidele, kinnisvaraagentidele ja teistele, kes sellest kasu lõikavad“.⁴⁴ See on väga hea näide jõust, mida võivad omada „sõbralikud hääled“ ja ärilobid, kellel endal ei pruugi Moskva olla mitte mingisuguseid ideoloogilisi või kultuurilisi seoseid, kuid kes tegutsevad puhtalt omakasust ajendatuna Kremlile kasulikul viisil.

¹³ Täna Mira Bonevat selle ja teistegi tähelepanekute eest.

¹⁴ Police to examine 'Global Laundromat' money laundering allegations. – The Guardian, 21.03.2017. – <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/21/police-to-examine-global-laundromat-money-laundering-allegations>; Death of a Londoner. – The Economist, 30.01.2016. – <https://www.economist.com/news/britain/21689583-appeasing-russias-kleptocrats-harms-both-britains-moral-integrity-and-its-hard-nosed>

¹⁵ Vestlus Londonis, mai 2017.

Samas on selge, et Venemaa ei saa enda poole võita riike, näiteks Eestit ja Poolat, kelle meelsus tema suhtes on ümberlükamatult vaenulik. Seepärast püüab Moskva neid **demoniseerida** ja tuua neid teistele halvaks eeskujuks, kujutades neid kas arutute ja paranoiliste russofoobidena või näidates neid hoiatusena teistele. Eesti avalik ja varjatud ründamine alates 2007. aasta küberrünnakutest, kapo ametniku Eston Kohveri röövimine 2014. aastal ja Vene jätkuvate sõjaväeõppustega kaasnevad ohud – kõik need näitavad, et Tallinn on sihikule võetud mitte ainult oma asukoha pärast, mitte ainult sellepärast, et Putin ise on Eesti suhtes vaenulik, vaid ka sellepärast, et Eesti on kogu Lääne esindaja. Ühe Venemaa välisministeeriumi insaideri sõnul on selle taga mõtlemine, et „me ei saa panna eestlasi end veel rohkem vihkama, seega ei ole meil midagi kaotada”.⁴⁵ Samamoodi on Poolas Moskva üks eesmärke ärritada üles rahvusäärmuslasi – isegi kui need on iroonilisel kombel ka venevastased –, et suurendada lõhesid Washingtoni ja Brüsseliga ning muuta riik selle liitlaste silmis ebausaldusväärseks ja äärmuslikuks.⁴⁶

KES KOORDINEERIB? Erinevad lähenemisviisid, erinevad narratiivid, millest igatüki kasutab ära eri tugevusi ja toob esiplaanile eri tegutsejad: kas selle erakordselt kompleksse ja mitmevektori-lise probleemi taga võib näha samasuguste omadustega juhtimissüsteemi?

Tervikuna võttes mitte. Venemaa tegevus on laiapõhjaline. Enamik ettevõtmisi selles on algatanud valitsusaparaati kuuluvad ja sellest väljapoole jäävad üksikisikud, kes juhivad Kremli soovide, nii nagu nad neist ise on aru saanud, mitte mingist üksikasjalikust üldplaanist. Kõiksugustest avalikest ja mitteavalikest

⁴⁵ Vestlus Moskvast, märts 2016.

⁴⁶ Lucas, E., Pomerantsev, P. Winning the information war. – CEPA, 2016, 30–32. – <http://cepa.org/reports/winning-the-information-war>

allikatest nähtub, et Putin ise enamasti algataja ei ole. Ta eelistab pigem erinevate lähenemisviiside vahel valida, lugeda võimaluste menüüd või anda inimestele piisavalt köit, et need end ise üles puua või supist välja aidata saaksid. Nagu ütles üks presidendi administratsiooni kunagine töötaja: „Me laome välja plaanid ja võimalused ning kunagi keegi ikka neile reageerib. Kuid ülemuselt [Putinilt] ei ole me peaaegu kunagi käske saanud. Ma ütlen „peaaegu kunagi”, aga tegelikult ei meenu mulle ühtki sellist korda.”⁴⁷

Selle asemel läheneb Kreml asjale hoopis innovatiivselt ja kitsilt, mobiliseerides sisuliselt mitmesuguste isikute ja organisatsioonide ambitsioonid ja kujutlusvõime. Tema eesmärgid ja taotlused on laiad: tõestada, et Venemaa on suurvõim; konsolideerida ülemvõim oma mõjusfääri üle, mille ta on ise enda omaks kuulutanud; nõrgestada Läänt ja ajada seda sellisesse segadusse, et see ei suudaks anda Venemaa tegevusele arvestatavat vastulööki; õhnestada vaenulikke riike ning purustada takistavaid struktuure, näiteks NATO ja EL. Üksikasjad on meelega lahtiseks jäetud, nii et üksikisikud ja organisatsioonid peavad selle nimel pingutama, et ise aru saada, kuidas nende käsutuses olevaid vahendeid ja võimalusi saab kasutada nimetatud eesmärkide saavutamiseks ja Kremlile meele järele olemiseks.

Mõnel juhul kukuvad need jõud ja algatused läbi ning Kreml saab eitada igasugust osalust või end distantseerida. Näiteks on avameelne „eurasianist”, Vene natsionalist Aleksandr Dugin mõnikord tõstetud sisuliselt riigi ideoloogilise eestkõneleja seisusesse, teinekord jällegi vajaduse korral kõrvale heidetud. See mees on *Russki mir*'i ehk „vene maailma” üks tähtsamaid propageerijaid. See idee kõlab tähtsana kõikjal, kus on venelasi. Sellega ratsionaliseeriti 2014. aastal Donbassis tekitatud mässu toetamist. Lisaks apelleeritakse sellega Baltimaade venelastele.

⁴⁷ Vestlus Moskvast, jaanuar 2014.

Kuid pärast 2014. aastat on *Russki mir*'i ja Dugini enda seisukohti Moskva narratiivides oluliselt vähem kuulda.⁴⁸ Vaatamata kõlavatele kuulujuttudele tema mõjust nii USA alternatiivsete paremäärmuslaste ringkondades kui ka Moskvast leiti 2015. aasta lõpus või 2016. aasta alguses, et Dugini neofašistlik retoorika ei ole kasulik, ja nii lükati ta vähemalt selleks korraks kõrvale.⁴⁹

Teinekord, kui Kreml peab tegijaid ja nende algatusi paljutöotavaks, paneb ta neile oma õla alla. Selle üks näide on Dmitri Kisseljovi saade *Vesti Nedeli*, millest on saanud valitsuse ametliku joone mitteametlik õppesaade – vähemalt nädala ulatuses. See näitab, et isegi sellisel hajusal, algatustest sõltuval süsteemil on toimimiseks vaja teatavaid mehhanisme. Tegijad loevad, kuulavad ja vaatavad väga tähelepanelikult Putini avalikke avaldusi ja püüavad neist tema eesmärke välja lugeda. Nad püüavad juhiseid leida riigi kontrolli all olevatest peamistest allikatest, näiteks ajaleht *Rossiiskaja Gazeta*, ning staaride suust, keda vähemalt sel hetkel arvatakse oma isanda eest kõnelevat. Olemas on ka otsekohesemad juhised. Presidendi pressisekretär Dmitri Peskov kohtub igal reedel peamiste riiklike uudistekanalite toimetajatega, ja räägib neile sellest, mis teemade ja valdkondade kajastamist neilt järgmisel nädalal oodatakse.⁵⁰ Nendele lisaks väljastatakse salajasi kirjalikke

.....
⁴⁸ Tuntud politoloogide ehk Vene meedias esinevate poliitilise suunitlusega arvamusiudrite uurimuses selgus, et kui Dugin oli 2015. aastal veel 22. kohal, siis 2016. aastal oli ta juba langenud 39ndale. Tulemused: <http://www.regcomment.ru/investigations/rejting-rossijskikh-politologov-po-upominaemosti-v-smi-v-2016-godu/> ja <http://www.regcomment.ru/investigations/rejting-rossijskikh-politologov-po-upominaemosti-v-smi-v-2015-godu/>

⁴⁹ Putin's 'mad philosopher' is out of a job. – War is Boring, 29.06.2014. – <https://medium.com/war-is-boring/putins-mad-philosopher-sacked-from-top-post-38c6d14b3a2>

⁵⁰ Nagu rääkis üks saate „Confessions of a (Former) State TV Reporter“ endine insaider. – Coda Story, 25.04.2017. – <https://codastory.com/disinformation-crisis/information-war/confessions-of-a-former-state-tv-reporter>, mis on leidnud kinnitust mitmes mitteametlikus vestluses teiste ajakirjanikega.

juhendeid ehk *temnik*'uid. Konkreetseid ülesandeid antakse ka teistele organitele. „Trollifarmid“ saavad igapäevased ja iganädalased sihtmärgid ja jutupunktid. Välisministeerium saadab saatkondadele välismaal telegramme suunistega.

Mõnel juhul on selgelt vaja Kreml'i luba. Mõnikord tekib selline olukord siis, kui altpoolt on valitud mõni algatus, millele otsustatakse kõrgemal rohkem tähelepanu pöörata, ja teinekord siis, kui algatus on pärit kõrgematelt korrustelt. Näiteks 2016. aastal survestas Kreml Soomet koordineeritud kampaaniaga, mille eesmärk oli tagada, et Soome poliitikud lükkaksid kõik NATO-liikmesuse pakkumised tagasi. Trollide rünnakud ja desinformatsiooni levitamine sagenesid oluliselt ning lisandus väide, et Leninil ei olnud õigust Soomet 1917. aastal Vene keisririigist välja lasta.⁵¹ Putin ise ähvardas kaudselt, et võib, kui Helsingi sellised samme astub, kättemaksuks paigutada muu hulgas Vene–Soome piirile täiendavaid vägesid.⁵² Justkui demonstratsiooniks juhtus samal aastal hiljem, sõna otseses mõttes mõni tund pärast seda, kui Helsingi oli USAga allkirjastanud piiratud kaitsekoostöö lepingu, et Venemaa sõjalennukid tungisid loata Soome õhuruumi.⁵³ Oli selge, et see ei olnud mingi meelevaldne, vaid läbimõeldud ja mitmevektoriline hirmutuskampaania.

Mingit kindlat ja üldist reeglit on raske kindlaks teha, kuid paistab, et igasuguseks tegevuseks, mida tegutsejad peavad omavahel koordineerima, on vaja mingisugust luba ülaltpoolt. Kas asi jõuab ka Putini lauale, sõltub operatsiooni ulatusest ja ohtlikkusest. Nii näiteks tuli

.....
¹³ Finland sees propaganda attack from former master Russia. – Reuters, 19.10.2016. – <http://www.reuters.com/article/us-finland-russia-informationattacks-idUSKCN12J197>

¹⁴ Putin: Russia to respond if Finland joins NATO. – RT, 1.07.2016. – <https://www.rt.com/news/349185-putin-nato-dialogue-start>

¹⁵ Finland jets monitor Russian fighters on border flights. – BBC, 7.10.2016. – <http://www.bbc.com/news/world-europe-37584058>

ühe Bulgaaria luureohvitseri sõnul just Konstantin Malofejevilt, kes on Balkanil alates 2014. aastast väga aktiivselt nii varasid kokku ostnud kui ka poliitilisi suhteid loonud, idee teha Montenegros 2016. aastal riigipöördekatse.⁵⁴ Kuid Kreml arvas, et see ettevõtmine on Malofejevi jaoks liiga suur, ja nii võttis asja – Putini heakskiidul – üle Julgeolekunõukogu ülem Nikolai Patrušev.⁵⁵ Tegevuseks, mille puhul on selge, et sellele järgnevad suuremad poliitilised või majanduslikud tagajärjed, näiteks USA demokraatide e-posti lekked (kuigi mitte tingimata neile eelnenud kübernuhkimine) ja Litvinenko mõrvamine 2006. aastal Londonis, on vaja luba vähemalt jätkamiseks ja selle saab suuremate operatsioonide puhul anda Putin või muudel juhtudel keegi teine vajaliku autoriteediga tegelane Putini ringkonnast.⁵⁶

PRESIDENDI ADMINISTRATSIOON: SALAJUHT. Strateegilisel tasandil maksab Putini sõna. Taktikalisel tasandil on juhtimiseks kasutusel rida meetodeid, enamasti konkreetsetes valdkondades. Kuid kuidas on lugu kõige tähtsama, operatsioonilise tasandiga, mis neid kahte ühendab ja peaks kogu selles hajusas tegevuses mingisuguse juhtimise tagama?

Vaatamata sellele, et nn Steele'i toimikus peetakse Peskovi meheks, kes koordineeris Kremli suurt poliitilist operatsiooni Donald Trumpi presidendiks valimise kasuks, ei ole Peskovil väljaspool meediavaldkonda tegutsemiseks aega, kogemust ega autoriteeti.⁵⁷ Ükski

⁵⁵ Kasulikke taustinfot selle kohta annab „Balkan Gambit: Part 2. The Montenegro Zugzwang“. – Bellingcat, 25.03.2017. – <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2017/03/25/balkan-gambit-part-2-montenegro-zugzwang/>

⁵⁶ Seda on kinnitanud presidendi administratsiooni kunagine töötaja ja luureohvitser ning ka mitu Venemaa küsimuses töötavat Lääne riigiametnikku.

⁵⁷ Selle toimiku põhjal koostatud raportitest esimeses oli märgitud, et Trumpi toimikut „kontrollis Kremli spiiker PESKOV PUTINI otsesel käsul“. Kogu toimik: <https://www.buzzfeed.com/kenbensinger/these-reports-allege-trump-has-deep-ties-to-russia>

ministeerium ei saa teistele käske anda. Kõige tõenäolisem juht tundub välisministeerium, kuid selle võim on tegelikult pidevalt vähenenud.⁵⁸

Isegi välisministrite insaiderid tunnistavad süngelt, et „sageli palutakse meilt, et toetaksime teisi ministeeriume, mitte vastupidi“ ja et „Lavrovil ei ole enam sellist isiklikku autoriteeti nagu kunagi“.⁵⁹ Kuigi nagu Orysia Lutsevych on märkinud, andis 2013. aasta välispoliitika kontseptsioon esimest korda välisministeeriumile mandaadi „kaasata Venemaa Föderatsiooni ühiskondlikku koda ja muid vabaihendusi „slaavi riikide vaheliste kultuuriliste ja humanitaarsete suhete edendamisse““, on see ikkagi suhteliselt kitsas juhtimismandaat.⁶⁰ (Pealegi on välisministeerium kõigest üks neist, kelle sõna Rossotrudnitsestvo kuulab, ning ka sellel asutusel on vabaihendustega ning välismaal valitsuse korraldusel moodustatud valitsusväliste organisatsioonidega seoses tähtis roll.)

Luureorganid on omavahel pigem konkurentsiks kui mingis koordineerivas rollis. Kuigi see on kinnitamata info, on mitmes Moskvas ja mujal toimunud vestluses välja tulnud, et Hillary Clintoni valimiskampaania toimunud häkkimisel ja lekitamisel kasutati infot, mille oli kokku kogunud GRU, kuid mille lekitamises Clintoni valimisšansside õõnestamiseks veenis juhtkonna ära FSB. Putin aga ei taha FSB-le anda sellist võimu, millega see saaks oma rivaale ohjata ilma tema loata.

Julgeolekunõukogu on organ, mis koordineerib kõiki julgeolekuteemalisi küsimusi – mille hulka võib lugeda ka aktiivmeetmed –, ja foorum, mille kaudu antakse edasi ülevalt tulnud käske ning

⁵⁸ Free Sergei Lavrov! – Foreign Policy, 17.02.2016. – <http://foreignpolicy.com/2016/02/17/free-sergei-lavrov-putin-russia-syria/>

⁵⁹ Vestlus välisministrite ametnikuga, Moskva, jaanuar 2016; vestlus ametist lahkunud diplomaadiga, Moskva, aprill 2017.

⁶⁰ Agents of the Russian world: Proxy groups in the contested neighbourhood. – Chatham House'i uurimus, aprill 2016.

kus lahendatakse pädevusega seotud vaidlusi. Julgeolekunõukogu peasekretär on Patrušev, kes on Putinile lähedal seisev FSB veteran ning sellisena usaldatav korraldaja ja järelevalvaja. Seega võiks Julgeolekunõukogu pidada aktiivmeetmete võimalikuks juhtimiskeskuseks. Kuid Julgeolekunõukogu sekretariaat on selle ülesande jaoks liiga väike. Selle kogusuurus on teadmata. Kui Putin 2000. aastal võimule tuli, oli seal 200 töötajat ja kuigi võib arvata, et vahepeal on see koosseis kasvanud, pole see siiski nii suur, et asutuse Ipatevski alleel asuvasse hoonesse ära ei mahuks. Peale Julgeolekunõukogu istungite toetamise on sekretariaadi ülesanne ka pakkuda analüüsituge, valmistada ette dokumente, sealhulgas vaadata perioodiliselt läbi riiklikku julgeolekustrateegiat, ning samuti hoida silm peal presidendi korralduste täitmisel. Arvamuse peale, et Julgeolekunõukogul on aktiivmeetmete strateegia koostamisel tähtis roll, tõstis üks valitsuse insaider käed üles: „Muidugi, lisaks kõigele muule, mida nad teevad. Aga päriselt ka, neil meestel on tegemist enamgi kui küll”.⁶¹

Lisaks on Patrušev ise aktiivne osaleja, mitte kõrvaltvaataja. Eelkõige paistab, et temast on saamas Kremli mees Balkanil, eriti alates 2016. aastast, kui venelased on selle piirkonna vastu tõsisemat huvi tundma hakanud.⁶² Pärast Montenegro riigipöördekatse läbikukkumist oli Patrušev see, kes tõttas Belgradi, et rahustada kohalikke, kes olid Serbia pinnalt käivitatud operatsiooni pärast pahased, ning samuti et korraldada kolme Vene luureohvitseri ilma kärata tagasipöördumine Moskvasse, vältimaks avalikku skandaali.⁶³

⁶¹ Vestlus Moskvast, aprill 2017.

⁶² Vladimir Putin's man in the Balkans. – Politico, 21.06.2017. – <http://www.politico.eu/article/vladimir-putin-balkans-point-man-nikolai-patrushev/>
⁶³ Совебными усилиями. – Kommersant, 28.10.2016. – <https://www.kommersant.ru/doc/3127397>; Serbia released Shishmakov at Patrushev's urging. – CdM, 31.03.2018. – <https://www.cdm.me/english/serbia-released-shishmakov-patrushevs-urging/>

Kui mingi juhtimiskeskus üldse on olemas, siis on see arvatavasti presidendi administratsioon. See on Julgeolekunõukogust palju suurem, tal on ligi 2000 töötajat ning ta on pädev mitmesugustele valitsusorganitele ja isegi välisasutustele analüüsi- jm ülesandeid andma.⁶⁴ Täpsemalt on sellest kujunenud Putini tähtsaim poliitilise kontrolli asutus. Ministrite kabinet viib ellu presidendi poliitikat. Kuid poliitikat aitab formuleerida presidendi administratsioon, kes edastab seda ka täitevorganitele ja kontrollib selle järgimist. Presidendi administratsiooni kuuluvad ka tegelased, kel nagu Peskovilgi on presidendiga lähedased suhted, nagu näiteks Vladislav Surkov (poliitikatehnoloog, kelle kohta arvatakse üldiselt, et ta juhib nüüd igava ametinimetuse „presidendi assistent” all Venemaa Ukraina-strateegiat) ning Putini tähtsaim välispoliitika nõunik Juri Ušakov.

Presidendi administratsioon on võimas ja keerukas organ, mida juhib presidendi kabinetülem. Administratsiooni mõjuvõim on talle asjakohase seadusega ette nähtust palju suurem, kuna tema kontrollib juurdepääsu presidendile ja toimib selle otsuste peamise kanalina. Sellisena kõneleb ta Kremli loal. Lisaks on oluline seegi, et see paistab olevat ka institutsioon, mille kaudu taotletakse heakskiitu suurematele aktiivmeetmete operatsioonidele, kui jätta kõrvale paar erandit, mille taga on isiklikud suhted presidendiga. Nagu eespool osutatud, oli riigipöördekatse 2016. aastal Montenegros ettevõtmine, mida Patrušev ajas õhinaga ise ja rääkis sellest otse Putinile – tähelepanuväärne on, et ta ei teatanud sellest eelnevalt administratsioonile, kes oleks saanud oma sõna sekka öelda.⁶⁵

⁶⁴ Ametlikult on tema koosseisus napilt alla 1600 töötajat, kuid sellele lisanduvad teistest organitest, nende hulgas luure- ja julgeolekualitustest lähetatud töötajad. Lisandub ka suur hulk tugitöötajaid, nagu näiteks Föderaalne Kaitseteenistuse valvurid.

⁶⁵ Väite Patruševi rolli kohta esitas üks Bulgaaria luureohvitser 2017. aasta märtsis Sofias toimunud vestluses ja seda kinnitas üks Vene luureohvitser 2017. aasta aprillis Moskvast toimunud vestluses, kes lisas ka killu selle kohta, kuidas asi Putinini jõudis.

Kuni 2016. aasta augustini oli presidendi administratsiooni juht Sergei Ivanov – KGB ja FSB raske käega veteran, kellel on julgeoleku- ja täitevorganites võimuka mehe maine. Tema järeltulija Anton Vaino on vähem võimukas, vähemalt seni, kuid nagu paljud teisedki administratsiooni võtmekujud, on ta välisministeeriumi välialatuste veteran (ja kuulub nn MGIMO maffiasse ehk välisministeeriumi ülikooli vilistlaste hulka). Kuigi Vaino on töötanud Venemaa välisministeeriumis ja sündinud Eestis, on enamik Kremli vaatlejaid Läänes ning Vene päris- ja peaaegusinsidereid veendunud, et ta keskendub

sisepoliitikale ja juhtimisküsimustele, tehes koostööd kabinetiülema esimese asetäitja Sergei Kirijenkoga.

Välisküsimused kuuluvad hoopis kabinetiülema teise esimese asetäitja, Aleksei Gromovi pädevusse. Ka see mees on välisministeeriumi veteran. Märkimisväärne on, et Gromovi suhtes kehtivad nii ELi kui ka USA sanktsioonid tema rolli eest Krimmi annekteerimisel 2014. aastal, tema toonase ülemuse, Ivanovi suhtes kehtivad aga ainult ELi sanktsioonid. Tähelepanuväärne on seegi, et Gromov (kelle soosik on RT peatoimetaja Margarita Simonjan)⁶⁶ paistab vastutavat meediasuhete eest, isegi kui

Mõjutatav	Pres. admin. juhtkond	UPVnešP (välispoliitika)	UPVnuP (sisepoliitika)	UPMKSZS (kultuuri-suhted)	UPSESG (SRÜ)	UPSIP (press)	EUP (eksperdid)
Välisministeerium		✓		✓	✓		
Rosstrudnitšestvo		✓		✓	✓		
Julgeolekunõukogu	✓						
Kaitseministeerium	✓						
Usuringkonnad			✓	✓			
Diplomaatia	✓	✓		✓	✓		
Pehme jõud		✓	✓	✓	✓		✓
Meedia						✓	
„Sõbralikud hääled“							✓
Eksperdid							✓
Putini sõna						✓	
Ärilobid		✓	✓				

TABEL 1. Kes keda Vene bürokraatias mõjutab

Märkused. Tabel annab ülevaate vaid peamistest ülesannetest. Tegelikuses kattuvad need omavahel väga palju ja presidendi administratsiooni juhtkond võib sekkuda igasse valdkonda.

⁶⁶ See on iroonilisel kombel asi, mida väidavad nii USA luurealutused kui ka Simonjan ise; vt „ODNI statement on declassified intelligence community Assessment of Russian activities and intentions in recent U.S. elections“, 06.01.2017. – <https://icontherecord.tumblr.com/post/155494946443/odni-statement-on-declassified-intelligence>; Simonyan’s light-hearted response. – <https://sputniknews.com/russia/201701071049356450-sputnik-simonyan-report/>

sisepoliitika on Kirijenko vastutusel.⁶⁷ Seega võib Gromov olla see, kes kogu aktiivmeetmete kampaaniat koordineerib ja võib-olla isegi juhib, arvestades, et selles kasutatakse korraga välispoliitilisi, meedia- jm vahendeid.

Selleks kasutab Gromov koos teiste põhitegelastega (sh Ušakov ja Surkov) aktiivmeetmete kampaanias presidendi administratsiooni tähtsaid asjakohaseid osi (vt tabel 1):

- ▶ **välipoliitikaosakond (UPVnešP)**, mille ülem on välisministeeriumi veteran Aleksandr Manžosin. Seda meest on eelkõige seostatud katsetega nõrgestada sanktsioonide režiimi, milleks ta on kasutanud Lääne lobiste ja püüdnud välismaa ettevõtjaid nende kodumaal sanktsioonide vastu üles ässitada.⁶⁸ See osakond on ka üks neist, mis tarbib kõige rohkem luurematerjali ja seega jagab talitustele kõige rohkem ülesandeid, isegi kui tal endal on luuretaustaga töötajaid suhteliselt vähe;
- ▶ **piirkondadevaheliste suhete ja kultuuriliste välissuhete osakonna (UPMKSZS)** konkreetne ülesanne on ohjata pehme jõu operatsioone, k.a Rossotrudnitšestvo tegevust vene diaspora meelitamisel (isegi kui Rossotrudnitšestvo allub tegelikult otseselt välisministeeriumile). Osakonna ülem Vladimir Tšernov on rahvusvahelise majanduse ekspert ja varasem Ivanovi sekretariaadi ülem, kelle kohta on öeldud, et „ta saab väga hästi hakkama ka sügavalt luurelises ja konspiratiivses keskkonnas“;⁶⁹
- ▶ **Sõltumatute Riikide Ühendusega, Abhaasia Vabariigiga ja Lõuna-Osseetia Vabariigiga tehtava**

⁶⁷ Кириенко и Громов поделили сферы кураторства СМИ. – RBK, 22.11.2016. – <http://www.rbc.ru/politics/22/11/2016/58341c319a79471ca4220674>

⁶⁸ Операция 'Внедрение'. – Ura, 21.01.2015. – <https://ura.news/articles/1036263881>

⁶⁹ Heade sidemetega Vene teadlane 2016. aasta novembris Prahast toimunud vestluses.

sotsiaalse ja majandusliku koostöö osakond (UPSESG) tegeleb, nagu nimigi ütleb, poliitilise tööga nn lähivälismaa moodustavates endistes Nõukogude riikides ja pole ilmselt juhus, et selle ülem Oleg Govorun on teadaolevalt Surkovi ustav liitlane;⁷⁰

- ▶ **sisepoliitika osakond (UPVnuP)** tundub siinses loetelus kohatuna, kuid ohjab parlamentaarseid ja erakondlikke suhteid Euroopa poliitikute ja erakondadega, mistõttu on tal väga head võimalused ühtesid ära osta ja teisi toetada. Nii näiteks oli selle osakonna ülema asetäitja Timur Prokopenko see, kes korraldas Marine Le Peni *Front National*'ile laenude andmise Vene pankadest ning sundis seejärel Le Peni – Vene poliitiku, jõuka meediaproductsendi ja Prantsuse maksuresidendi Konstantin Rõkovi kaudu – Krimmi referendumit heaks kiitma;⁷¹
- ▶ **pressi- ja infodirektoraat (UPSIP)**, mille ülem on Aleksandr Smirnov, kuid mis suures osas tegutseb nii, nagu Peskov ütleb, on peamine organ, mis kontrollib meediat, kirjutab ette regulaarseid jutupunkte ja annab välja *temnik*'uid. Lisaks on tõenäoline, et ka nn trollifarmid saavad oma ülesanded ja käsud kas otseselt või kaudselt UPSIPist;⁷²
- ▶ **ekspertide direktoraat (EUP)**, mille ülem on endine majandusarengu aseminister Vladimir Simonenko, tegeleb ise analüüsitööga, kuid on ka

⁷⁰ В Кремль вернулся опытный кремлевец. – Kommersant, 12.10.2013. – <https://www.kommersant.ru/doc/2318925>

⁷¹ Financement du FN: des hackers russes dévoilent des échanges au Kremlin. – Le Monde, 2.04.2015. – http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/04/02/fn-des-hackers-russes-devoilent-des-echanges-au-kremlin_4608660_43557701htm

⁷² Selle arvamus käis välja nii üks Vene ajakirjanik, kes oli Peterburi operatsiooni uurinud ja presidendi administratsiooni rollis üsna kindel, kui ka üks endine presidendi administratsiooni töötaja, kes ei olnud endas nii kindel, kuid töötas ka teises osakonnas. Vastavalt 2016. aasta jaanuaris ja mais Moskvas toimunud vestlused.

kontaktkeskus paljudele teadlastele, mõttekodadele jms, kes võivad mõnikord olla midagi enam kui vaid infoallikad. Üks mõttekoda, kelle käest ta korrapäraselt raporteid tellib, on eespool mainitud RISI, mis kuulus kunagi SVRi alla ja on nüüd paberil iseseisev, kuigi agentidega jätkuvalt tihedalt seotud. Kuid RISI ei ole lihtsalt (eriti sõjakas ja kaheldava mõjuga) analüüsikeskus.⁷³ Ta on ka teinud aktiivselt lobitööd ja värvanud kliente Balkanil ja Skandinaavias. Soomes näiteks on RISI ametlik esindaja teadlane ja venemeelne aktivist Johan Bäckman, kes on avalikult väljendanud toetust Donbassi mässulistele;

► **presidendi nõukogud.** Paberil on need organid sõltumatud, kuid kuuluvad presidendi administratsiooni koosseisu, kes neid ka teenindab. Mitmel neist on aktiivmeetmetes tähtis roll. Presidendi kodanikuühiskonna ja inimõiguste nõukogu jagab näiteks stipendiume, mida on antud mitmele välismaal tegutsevale Vene pehme jõu ja lobiorganisatsioonile, nagu seda on teinud ka presidendi vene keele nõukogu (mis keeleõppe ja kultuuriprogrammide toetamise katte all toetab sõbralikult meeletatud välisvenelaste rühmitusi). Presidendi usuorganisatsioonidega koordineerimise nõukogul on tähtis roll suhete pidamisel Vene Õigeusu Kirikuga ja teiste usuorganisatsioonidega, millel on riigiga sidemed. Presidendi kasaka nõukogul on keskne roll mitte ainult kasakate mobiliseerimisel poliitilistesse eesmärkidesse, vaid ta õhutab ka välismaiseid Kremli-meelseid kasakaid, nagu näiteks neid sadat, kes ilmusid

⁷³ Tema tähtsuse kohta vt nt „Putin-linked think tank drew up plan to sway 2016 US election – documents”. – Reuters, 19.04.2017. – <http://www.reuters.com/article/us-usa-russia-election-exclusive-idUSKBN17L2N3>; Where old spooks are sent to retire: Russia's Institute of Strategic Studies. – Moscow Times, 20.04.2017. – <https://themoscowtimes.com/articles/where-old-spooks-are-sent-to-die-russias-institute-of-strategic-studies-57775>

2014. aastal välja Serblaste Vabariigis kui nähtav märk Moskva toetusest kohalikele natsionalistidele.⁷⁴

Presidendi administratsioon on praeguse Venemaa kõige kesksem institutsioon, mis turvab presidenti, ohjab selle infovooge ning jagab edasi selle soove. Kuid tal on ka erakordselt palju ülesandeid ning teda iseloomustab tavatu ühtekuuluvustunne. Mitu vestluspartnerit on öelnud, et presidendi administratsioonis valitsev õhkkond koos terava teadlikkusega oma positsioonist tulenevast privileegist (ja seetõttu ka soovist seda mitte kaotada) järeldub enamasti, et presidendi administratsiooni töötajad on üksteise suhtes palju vähem kannibalistlikud kui Vene riigiametnikel muidu tavaks.

Presidendi administratsioon on kinnine organ ja isegi selle endised töötajad ei taha sageli oma tööst rääkida. Väga ettevaatlikult võib arvata, et kui aktiivmeetmete operatsioonid liiguvad kohalikult ja asutuste algatuste tasandilt kõrgemale, on presidendi administratsioon nende peamine koordineerija. Kui mõned meetmed jäävad vahetult Julgeolekunõukogu pädevusse, siis ohjab see neid. Teisi ohjatakse Putini enda või selle lähikonna korraldustel või muude institutsioonide kaudu. Ettevõtjate või Vene Õigeusu Kiriku ärakasutamist enamasti presidendi administratsiooni kaudu ei juhita, kuigi teatavate oligarhide ja väiksemate „minigarhide” nagu Malofejevi ning administratsiooni juhtkonna vahel on suhted olemas. Tulemuseks on segane struktuur, mis lükkab ümber mis tahes väite, nagu valitseks Putini Venemaal range, peaaegu sõjaline hierarhia.

Otsides keskset juhtimisorganit, mis suunaks kogu Venemaa destabiliseerimistegevust Euroopas, torkab silma, et puudub igasugune korrapärane struktuur, standardsed tööühikud või üldise

⁷⁴ Ruski 'umjetnici' učeštvovali u pripremanju demonstracija na Krimu? – Klix, 3.10.2014. – <https://www.klix.ba/vijesti/bih/ruski-umjetnici-ucestvovani-u-pripremanju-demonstracija-na-krimu/141003068#2>

vastutusega komiteed. Presidendi administratsiooni kuuluvad isikud ja osakonnad tegutsevad mitmesuguste muude asutuste, rühmituste ja meetmete puhul hoopis „kuraatoritena” – väga venelik sõna, mis tähendab poliitilist haldurit. Mõnikord satuvad nad sellesse rolli oma pädevuse tõttu – UPVP näiteks juhib välisministeeriumiga seotud ja UPSIP meediaga seotud asju –, kuid üksikisikud sageli seepärast, et neil on varasemaid kogemusi, või lihtsalt seepärast, et kuna nad on juba kuraatorid olnud, võtavad nad seda rolli tõsiselt. Üks endine töötaja rääkis, kuidas temast sai UPVnešP mitteametlik kuraator ühe ELi Vahemere-äärse riigiga seotud asjades ainult seepärast, et ta oskas selle riigi keelt ja kedagi teist sobivamat ei leitud.⁷⁵ Ta meenutas, et „oli sürrealne”, et „eriteenistused ja ajalehed küsisid mu käest nõu, kas on OK öelda seda või teist”, samas kui „ma olin tegelikult tavaline haldusspetsialist”. Kuid et see liiga amatöörlikult ei kõlaks, tunnistas ta, et ta sai väga palju tuge ja juhiseid oma osakonnaülemalt, kes sai olukorrast aru, ja et selles ei olnud sugugi midagi ebaharilikku.

Mõnel juhul on presidendi administratsioon võimeline sisuliselt ametlikku joont dikteerima, näiteks riigi kontrolli all olevale meediale või üha enam ka välisministeeriumile. Teistel juhtudel on suhted delikaatsemad. Näiteks luuretalitustega suhtlevad, nagu paistab, mitte presidendi administratsiooni osakonnad, vaid juhtkonna tähtsamate tegelaste, näiteks Gromovi isiklikud abid. Nagu ütles üks SVRi veteran: „Operatsioonilisel tasandil ei ole me nendega kunagi kokku puutunud ega neilt korraldusi saanud. Need läbirääkimised toimusid meist palju kõrgemal *banja*’s [saunas] või viinaklaasi juures”.⁷⁶ Kuid arvestades võimu koondumist presidendi administratsiooni kätte, peegeldab administratsiooni pädevus

⁷⁵ Vestlus Moskvas, aprill 2017. Allika kaitseks jääb asjaomase riigi nimi nimetamata.

⁷⁶ Vestlus Moskvas, veebruar 2014.

luureorganitele info kogumiseks ja analüüsimiseks ülesandeid anda ka viisi, kui võimsalt jagatakse sealt kaude kui mitte korraldusi, siis vähemalt juhiseid meetmete kohta, mis on Kremlile tõenäoliselt meelepärased. Samamoodi leitakse presidendi administratsioonis, et kaitseministeerium ja peastaap ei kuulu ametlikult enam osakondade, vaid presidendi administratsiooni juhtkonna alluvusse.

JÄRELDUSED. Venemaa aktiivmeetmete kampaaniale on iseloomulikud mitmesuguste jõudude alt-üles-algatused, kuid samas hoiavad seda käigus ka Kremli üldised juhised ja soovitusel ning – meetmete õnnestumise korral – lootus poliitilisele ja majanduslikule kasule. Paljud algatused ei vii millenigi või lahustuvad lihtsalt selles hajutatud madalas müratasemes, millega venelased püüavad Lääne avalikku ja poliitilist diskursust häirida. Need võivad anda soovitud tulemuse või tuleneda Kremli huvide vales tõlgendamisest – kuigi isegi sel juhul on neist ikkagi kasu inforuumi risustamisel ja hägustamisel.

Moskval on kolm rolli:

- ▶ **ta inspireerib** tohutut hulka alt-üles-algatusi;
- ▶ **ta on algatuste kuraator**, suretades välja sellised, mida ta peab ohtlikuks või tarbetuks, kuid sagedamini soodustades selliseid, mis on tema silmis paljutootavad, või võtab need koguni üle;
- ▶ **ta algatab** teatavaid operatsioone mingite vahetute või strateegiliste vajaduste rahuldamiseks.

Selleks kasutab ta lähenemisviisi, mis hõlmab mitte ainult tervet valitsust, vaid kogu riiki. Selle lähenemisviisi kohaselt on Vene ühiskonna kohus igas aspektis osaleda ja kogu protsessi kontrollitakse enam kui ebaharilike võtetega. Viimaste hulka kuuluvad neljasilmajutud iseseisvate ettevõtjate ja ärimestega (kes võivad sellegipoolest sõltuda riigiga sõlmitud lepingutest või kes tahavad lihtsalt

ebameeldivat survestamist vältida) kui ka kuritegelike organisatsioonide kaasamine. Eelöeldu on kooskõlas tõsiasjaga, et praegusel Venemaal on hüperpresidentlik, üldiselt nõrkade institutsioonidega poliitiline süsteem. See süsteem on sisuliselt „ad hoc-kraatia”, kus tõelise eliidi hulka kuuluvad need, kes teenivad Kremli vaju-dusi, mitte need, kes on mingi konkreetse institutsiooni koosseisus või kannavad mingit ühiskondlikku rolli. Need inimesed võivad olla agendid või diplomaadid, ajakirjanikud, poliitikud või miljonärid. Sisuliselt on nad kõik „poliitilised ettevõtjad”, kes kas püüavad Kremli teenida või on selleks sunnitud – sageli sõltumata sellest, mis rollis nad on ametlikult.⁷⁷

Seda isiklikku, tehingupõhist suhet riigiga – või õigemini Putiniga ja tema öukonnaga – ohjab hulk organeid, kellest kõige tähtsam on kahtlemata presidendi administratsioon. On aga palju teisi, alates Julgeolekunõukogust kuni põhiasutusteni, näiteks kaitse- ja välisministeerium ning julgeolekuorganid, kes on säilitanud teatava autonoomia vähemalt oma aparadi üle.

SOOVITUSED. Euroopa peab Venemaa hajusale aktiivmeetmete kampaaniale vastamiseks lahendama kolm üldist probleemi. Ta peaks seda tegema allpool kirjeldatud viisil.

1. **Probleemi mõistmine.** Selle mõistmine, kuidas Kremli „kontrollitud kaos” toimib, on raske juba sellepärast, et venelased ise ei tegutse mingi kindla doktriini või reeglistiku järgi, vaid pigem improviseerivad ja kasutavad võimalusi. Kui aga riigid või kogu Euroopa tahab Venemaa mõjutustegevusele mingi-sugustki terviklikku ja mõttekat vastu-panu osutada, on oluline, et ta mõistaks, mismoodi see kampaania toimib.

⁷⁷ Käsitlen seda lähemalt artiklis „Russia has no grand plans, but lots of ‘adocrats’”. – Business New Europe, 18.01.2017. – <http://www.intellinews.com/stoly-pin-russia-has-no-grand-plans-but-lots-of-adocrats-114014/>

1.1. **Kesktee leidmine.** Analüüsimisel on üks raskemaid küsimusi just see, millised meetmed on sündinud kohalikul tasandil või osakondades ja milliseid koordineeritakse keskselt. Esimestest võivad isegi saada teised, kui nad tunduvad paljutöotavad või jäävad kellelegi ülemistel korrustel silma. Seepärast tuleb leida kesktee kahe äärmuse vahel: kas pidada kõike mingi kuratlikult keeruka üldplaani osaks või eeldada, et kogu süsteemis puudub igasugune loogika. Selleks on vaja tõhusat luurematerjali kohapealt (vt soovitused 1.3 ja 2.2), aga ka palju ja tõsiseltvõetavat analüüsitööd kas riigistruktuurides endas või väljaspool. Poliitika peaks juhinduma analüüsides, mitte vastupidi.

1.2. **Presidendi administratsiooni jälgimine.** Presidendi administratsiooni koordineeriv roll on keerukas ja täielikku arusaama sellest endiselt ei ole. Presidendi administratsiooni jälgimisest peaks saama prioriteet nii avalikes kui ka salajasemates analüüsides, et mõista, kuidas see toimib, ja osata selle tegevust prognoosida, milleks tuleb välja selgitada selle võtmeisikute huvid ja sidemed. Ka selleks tuleb teha palju investeringuid analüüsivõimekusse. Seda suunda peaksid juhtima Venemaa vaatlemises tugevad riigid, näiteks UK, Saksamaa, Prantsusmaa, Poola, Eesti, Rootsi ja Soome. Ühtlasi peaksid nad olema valmis jagama oma tegevuse tulemusi oma partneritega Euroopas, kellel endal sama võimekust ei ole.

1.3. **„Kuraatorite” ning nende meetodite ja huvide väljaselgitamine.** Eespool kirjeldatu täiendusena on selge, et teatavatel isikutel on aktiivmeetmete kampaanias eriline roll. Nende hulka kuuluvad ametnikud, näiteks Surkov, Patrušev ja Peskov, aga ka pooleldi sõltumatud isikud, näiteks Malofejev ja Kisseljov. Mõttekas on vähem keskenduda ametlikele võimukandjatele (kes on enamasti vaid kohusetäitjad ja administraatorid) ja rohkem nn *ad hoc*-kraatidele, et neid jälgida ja võib-olla ka survestada. Nagu presidendi administratsiooni jälgimine, nii oleks ka see

luuretegevus sobiv ülesanne Euroopa välisteenistuse luurekeskusele (INTCEN), kes omandaks seeläbi üldisemas Euroopa vastutegevuses kasuliku rolli. Kuna kuraatoritel on sageli huvid ja kontaktid konkreetsetes geograafilistes piirkondades, ei nõua see üksnes piiriülest koostööd, vaid annab ka väiksematele või väiksema haardega julgeolekuteenistusega riikidele, kes on sattunud selliste kuraatorite huviorbiiti, võimaluse Euroopa ühisesse julgeolekukäsitlusse panustada.

2. Kaose ohjeldamine. Euroopat muudavad Venemaa aktiivmeetmetele vastuvõtlikuks tema demokraatlikud vabadused, aga ka struktuursed pinged Euroopas endas ja Euroopa riikide vahel ning praegu levivad süsteemivastased meeleolud. Euroopa ei tohiks kaotada lootust, et suudab kunagi veenda Moskvat oma poliitikat muutma, kuid peab sellegipoolest tegelema oma nõrkustega süstemaatilisemalt – teisisõnu katuse ära parandama, mitte ainult lootma, et ehk sadu lakkab. Põhiaspektid on järgmised:

2.1. Euroopa julgeolekukäsitluse laiendamine. Hübriidsõdade ajastul, kus lõhestavaid meeme ja musta raha kasutatakse sõdimiseks sama tihti kui tanke ja mürske, peab Euroopa lõpuks ometi tegema piisavalt kulutusi konventsionaalsele sõjalisele julgeolekule ning lisaks võtma vastu tõsisema ja mitmekülgsema mittekineetilise kaitse käsitluse. Langemata kõige kaitsmise lõksu – mis ei kaitse mitte midagi ja lisaks õonestaks ka neid väärtusi, mida me tahame kaitsta –, tuleb riigikaitsetes arvestada kõigi selliste probleemidega nagu korruptsioon, Vene organiseeritud kuritegelike rühmituste tegevus, meedia mõjutamine ja pangasaladused.⁷⁸ Ka selles valdkonnas oleks kasu Euroopa ühisest hoiakust, isegi kui igal riigil on väga suured eripärad. Näiteks Läti on oma

⁷⁸ Asjaliku hoiatuse annab Tallis, B., Šimečka, M. Collective defence in the age of hybrid warfare. – Institute of International Relations, 2016. – http://www.dokumenty-iir.cz/DiscussionPapers/Discussion_paper_B_Tallis_2_TR.pdf

finantssüsteemi parandamiseks palju ära teinud, kuid vaja on rohkem, samas kui Rumeenia, Iirimaa ja Taani puhul on välja selgitatud, et nad on küberrünnakute korral eriti haavatavas olukorras.⁷⁹

2.2. Vastuluure puudulikkuse lahendamine. Euroopa riikide kulutused vastuluurele on tohutult erinevad (nagu seda on ka nende valmisolek tegutseda vastavalt oma julgeolekuteenistuste soovitudele). Riigid nagu UK ja Eesti kulutavad luurele oma SKPst mitu korda suurema osa kui näiteks Ungari, Portugal või Norra.⁸⁰ See mõjutab mitte ainult riikide, vaid terve mandri julgeolekut, kuna Vene agendid kasutavad välismaal liikumiseks Schengeni ala. Ametnikud teavad, et Ungaris ja Tšehhis baseeruvad agendid liiguvad rohkem ringi.⁸¹ Nii nagu NATO ootab oma Euroopa liitlastelt, et kaitsekulutused moodustaksid nende SKPst kaks protsenti, nii peaks ka EL kehtestama ühtsed luure- ja vastuluurekulutuste miinimummäärad.

2.3. Võitlus kergeusklikkuse, mitte desinformatsiooni vastu. Kuigi see võtab palju aega, on oluline õpetada elanikkonda olema igasuguse (ja sugugi mitte pealtnäha ainult Venemaaga seotud) meedia suhtes kriitilisem ning desinformatsiooni ohtudest teadlikum. Sellest tõhusam ei saa olla ükski müütide kummutamine või vastupropaganda.⁸²

⁷⁹ Emerging Europe: Latvia looks beyond its big bank clean-up. – Euromoney, 15.09.2016. – <https://www.euromoney.com/article/b12kpxwcjfg5dk/emerging-europe-latvia-looks-beyond-its-big-bank-clean-up>; Rapid7 2017 National Exposure Index. – <https://www.rapid7.com/data/national-exposure/2017.htm>

⁸⁰ Trump was right: NATO is obsolete. – Foreign Policy, 20.07.2017. – <http://foreignpolicy.com/2017/07/20/trump-nato-hybrid-warfare-hybrid-defense-russia-putin/>

⁸¹ Vestlus Tšehhi kaitsepolitsei vastuluure ohvitseriga 2017. aasta juunis Prahast ja ELi ametnikuga 2016. aasta juunis Brüsselis; Egy magyar titkosszolga részletesen felfedi, mennyire súlyos az orosz fenyégetés. – index.hu, 21.03.2017. – http://index.hu/belfold/2017/03/21/titkosszolga_orosz_fenyegetes_romagyilkossag_interju/; Moscow spooks return to Hungary, raising NATO hackles. – Politico, 19.07.2017. – <http://www.politico.eu/article/moscow-spooks-return-to-hungary-raising-nato-hackles/>

⁸² Why is Finland able to fend off Putin's information war? – Foreign Policy, 1.03.2017. – <http://foreignpolicy.com/2017/03/01/why-is-finland-able-to-fend-off-putins-information-war/>

2.4. **Legitiimsuse ja institutsioonide nõrkuse probleemi lahendamine.** Kõige suurem risk on riikidel, kelle institutsioonid on nõrgad (ja mõnel juhul nõrgenevad) ning kus rahva usaldus oma või Euroopa valitsemistavade vastu on vähenenud. Venemaa kasutab seda nõrkust innukalt ära, kuid ei saa seda ise tekitada, mistõttu peaks sellega tegelemine olema julgeolekuprioriteet ja mitte ainult poliitiline küsimus.⁸³ Demokraatia nõrgenemise tõttu riikides nagu Ungari ja Poola ning vähemal määral ka Slovakkia muutuvad Venemaa mõjutustele vastuvõtlikumaks mitte ainult need riigid ise, vaid kogu Euroopa. Lüngad UK, Läti ja Küprose finantsüsteemis ning Kreeka ja Itaalia jätkuv poliitilise süsteemi nõrkus loovad Venemaa aktiivmeetmetele soodsa pinnase.

3. **Hajusate ohtude heidutamine.** Üks peamisi põhjusi, miks tuleb Euroopast teha raskemini tabatav sihtmärk, seisneb selles, et igale valele vastamine, iga agendi jälgimine ja iga äärmuslase marginaalseerimine on piiratud ressursse ja ka demokraatlike ühiskondade vabadusi arvestades võimatu. Parim viis hajusate õõnestustööde takistada on veenda Kremli selles, et tema poliitilise sõja kulud kaaluvad selle potentsiaalsed eelised üles, hoidudes samas kiusatusest vastata samaga. Viimane ei teeks muud, kui ainult legitimeeriks Putini narratiivi, et Lääs üritab aktiivselt Venemaad destabiliseerida ja selle kultuuriidentiteeti hävitada.

3.1. **Järjepidevate, kuid asümmeetriliste vastuste andmine.** Euroopa reaktsioonid Vene aktiivmeetmetele on seni olnud hämmastavalt piiratud. Üldiselt on need piirdunud otsesete sanktsioonidega aktiivmeetmetega arvatavasti otseselt seotud isikute vastu: kas on agente riigist välja saadetud või tühistatud ajakirjanike akrediteeringuid. Ainsad tõeliselt negatiivsed

tagajärjed on tekkinud tahtmatult, seisnedes näiteks võõrandumises Macronist või Angela Merkelist. Moskvas peetakse selge ja tugeva reaktsiooni puudumist äärmise nõrkuse märgiks, mis kutsub jätkama: „Meil ei ole mingit põhjust mitte jätkata nii, nagu me seni teinud oleme,“ mõtiskles üks hiljuti erru läinud peastaabi ohvitser.⁸⁴ Euroopa riigid ja EL kui tervik peaksid välja töötama järjepideva ja mõtteka vastutegevuse strateegia, ilma et peaksid selleks olema tarbetult provokatiivsed. Põhimõte on, et neil ei ole vaja sõltuda Venemaa õõnestustegevuse vormist: desinformatsioonikampaaniale saab reageerida konkreetsete poliitiliste juhtide vastu suunatud sanktsioonidega, opositsioonirühmituste toetamisega või diplomaatide väljasaatmisega. Tegemist on ju Vene riigi tegevusega, mis tähendab, et reaktsioonid võib suunata selle mis tahes osale.

3.2. **„Ad hoc-kraatide” sihikule võtmine.** Kuigi Kremlile valmistavad erilist muret finants sanktsioonid, on peale nende Euroopa käsutuses veel üks eriti tõhus relv: Venemaa kampaanias otseselt ja isiklikult osalevate kuraatorite ja nn *ad hoc*-kraatide väljaselgitamine, häbistamine ning ennekõike väljatõrjumine ja karistamine. Pärast Krimmi annekteerimist oligi see esimene asi, mida tegema hakati. Elasin ise sellel ajal Moskvas ja kogesin vahetult, kui võrd õõvastav mõju oli sellel eliidile. Kui sanktsioone hakati kehtestama majandusvaldkondades, oli tunda suurt kergendustunnet. Sanktsioonid konkreetsete isikute vastu, k.a nende varade külmutamine, ja teatavatele õiguslikele probleemidele vaatamata ka nende lähedaste vastu annab eliidile selge signaali selle kohta, kui kulukas on nende osalemine Putini poliitilises sõjas. Ühtlasi on see sõnum Vene rahvale, et Euroopa on mitte nende, vaid korrumpeerunud Vene valitsuse vastu.

⁸³ Hybrid war as a war on governance. – Small Wars Journal, 19.08.2015. – <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-as-a-war-on-governance>

⁸⁴ Vestlus Moskvas, aprill 2017.

3.3. *Relvade teritamine.* Samas tuleb konkreetsete relvadega avaldada suuremat survet. Ka siin on küsimus tasakaalus, kuna samal ajal on vaja kaitsta kodanike, välismaalaste ja ajakirjanduse õigusi. Kuid samamoodi, nagu Venemaa organiseeritud kuritegelikke rühmitusi on alust just selle seose tõttu võtta erilise ohuna, tuleks ka Vene ettevõtteid ja meediaorganisatsioone ning muid institutsioone kohe, kui nad hakkavad vaenulike kavatsustega tegutsema, pidada, nagu vene keeles öeldakse, „välisagentideks”.⁸⁵ See tähendab ennekõike seda, et tuleb teha kõik võimalik selleks, et keerata kinni Euroopas toimuvasse õõnestustegevusse voolava raha ebaseaduslikud – olgu avalikud või salajased – kraanid.

Euroopa Välissuhete Nõukogu ei võta ühiseid seisukohti. Käesolev kirjutis, nagu ECFRi kõik väljaanded, väljendab ainult autori seisukohti. Autoriõigus: Euroopa Välissuhete Nõukogu. Käesolevat artiklit tohib kopeerida, reprodutseerida, avaldada või mis tahes muul viisil levitada ainult isiklikul ja mitteäriksel otstarbel. Muudel eesmärkidel kasutamiseks tuleb küsida Euroopa Välissuhete Nõukogu luba.

© ECFR august 2017 ISBN: 978-1-911544-28-9
Väljaandja: Euroopa Välissuhete Nõukogu (ECFR),
4th floor, Tennyson House, 159-165 Great Portland
Street, London, W1W 5PA, United Kingdom
london@ecfr.eu

ECFR

Euroopa Välissuhete Nõukogu (ECFR) on esimene üleeuroopaline mõttekoda. See moodustati 2007. aastal eesmärgiga teha tippasemel teadustööd, luua muutuste nimel koalitsioone ning edendada informeeritud debatti sidusa, tõhusa ja väärtustel põhineva Euroopa välispoliitika arendamise teemal.

ECFR on välja töötanud tegevusstrateegia, millel on kolm selget haru:

- ▶ üleeuroopaline nõukogu. ECFR on kokku toonud enam kui 250 liikmest koosneva nõukogu. Sellesse kuuluvad ELi liikmes- ja kandidaatriikide poliitikud, otsustajad, mõtlejad ja ettevõtjad, kes tulevad kokku üks kord aastas. Korrapäraste geograafiliste ja temaatiliste töörühmade kaudu annavad liikmed ECFRi töötajatele nõu ja tagasisidet poliitiliste ideede kohta ning toetavad ECFRi tegevust oma kodumaal. Nõukogu esimehed on Carl Bildt, Emma Bonino ja Mabel van Oranje;
- ▶ füüsiline kohalolu ELi suuremates liikmesriikides. Ainsana Euroopa mõttekodadest on ECFRil esindused Berliinis, Londonis, Madridis, Pariisis, Roomas, Sofias ja Varssavis. See võimaldab tal kanaliseerida paljude ELi liikmesriikide arvamusi ja perspektiive. Tänu sellele, et oleme nähtaval kogu Euroopas, saame vahetult osaleda Euroopa pealinnades toimuvates poliitilistes debattides ning pakkuda platvormi teadustööks, aruteludeks, mõtete levitamiseks ja suhtlemiseks;
- ▶ inimesi kaasa mõtlema panevate mõtete arendamine. ECFR on kokku toonud silmapaistvate teadlaste ja praktikute meeskonna kogu Euroopast, kes teevad innovatiivset teadustööd ning tegelevad kogu Euroopale suunatud poliitika arendamise projektidega. ECFR teeb ise teadustööd, avaldab poliitikaaruandeid, korraldab erakohtumisi, avalikke debatte ja ECFRi sõprade kohtumisi ELi pealinnades ning suhtleb strateegiliste meediakanalitega.

ECFR on registreeritud mittetulundusühing, mida rahastavad heategevusorganisatsioonid, riikide valitsused, äriühingud ja eraisikud.

Tänu toetajatele saame avaldada oma mõtteid ning propageerida väärtustel põhinevat ELi välispoliitikat. ECFR teeb koostööd teiste mõttekodadega ja organisatsioonidega, kuid ei anna stipendiume üksikisikutele ega institutsioonidele.

www.ecfr.eu

⁸⁵ Crimintern: How the Kremlin uses Russia's criminal networks in Europe.